

RIIGIKOGU

IV koosseis.

III istungjärk.

30. koosolek.

5. veebruaril 1930.

Sisu:

1. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.
2. Järgmise koosoleku määramine.

Koosoleku avab Esimees **K. Einbund** kell 17.20 min.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

1. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1930/31. aastaks — I lugemisel.

A. Laur (as): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Tänavuste eelarve-vaidluste puhul on olnud rõõmustavaks nähtuseks asjaolu, et kõik kõnelejad on võrdlemisi mitmekülgset ja erapooletult käsitlenud meie kardinaal-küsimust, meie põllumajanduslikku kriisi ja selle lahendamise viise. Seepärast lubatagu ka minule selle küsimuse juures peatuda, kuigi seda küsimust juba mitmete kõnelejate poolt käsitletud. Kuid see küsimus on siiski niivõrt laialine ja keeruline, et seda peabki mitmeti käsitlema, kuigi see käsitlemine teinekord kordumisena tundub. Ja ma loodan ja tahan uskuda, et mitte üksi parlamendis meie põllumajanduslik kriis ja selle lahendamise viisid ei leia käsitlemist, vaid et seda küsimust käsitletakse ka majanduslikkudes ringkondades. Esijoones peaksid aga seda küsimust kaaluma ja põhjalikult kaaluma meie põllumajanduslikud organisatsioonid, eesotsas meie põllumajanduseteadlastega, agronoomidega, sest see küsimus ei ole niivõrt poliitiline kui majanduslik. Seepärast tulekski seda küsimust ka mujal kaaluda, mitte üksi siin.

Eelarve-vaidluste puhul on tõstetud esikohale põllumajanduse kaitse küsimus. Kaitseküsimust on käsitletud kahest seisukohast: 1) teraviljakasvatuse kaitse ja 2) karjamajanduse kaitse seisukohast.

Teraviljakasvatuse kaitse küsimust on käsitlenud põllumeeste kogude esindajad, lugupeetud rkl. Tupitsaga eesotsas. Ka minu arvamise järgi tuleb teraviljakasvatust kaitsta, ja seda järgmistel põhjustel. Esiteks seepärast, et meil ei ole karjamajandus igakülgset ja kõigi põllupidajate juures niivõrt arenenud, et kõik põllupidajad oma kulud üksi karjapidamisest katta suudaksid. Teiseks seepärast, et on otstarbekohane, kui põllumajapidamist arendatakse mitmes suunas. (J. Soots,

põl: Jällegi õige.) Kolmandaks põhjuseks tuleb seda pidada, et koduse teraviljakasvatamise kaitse abil saame vististi välisraha tarvitamises mõnesuguse kokkuhoiu. Need on põhjused, mis teraviljakasvatamist õigustavad.

Aga teistest küljest pean tähendama, et minu isikliku arvamise järgi — ma võin ju küll ka eksida, ja oleks tarvis põllumajanduseteadlasi, kes seda kindlasti öelda võiksid, — et minu kindla veendumuse järgi seisab siiski meie põllumajanduse peasuund karjamajanduses. Esiteks tingivad seda meie kliimaolud: on aastaid, mil meie teraviljakasvatamisest peaaegu midagi ei tule, nii nagu nägime 1928. aastal, kus peale kõrre õieti mitte kui midagi ei kasvanud, sest see tera, mis saadi, oli niivõrt kõhn ja halb, et võiks öelda, et põllumees terast üldse midagi ei saanud. Nii et niisugusel raskel aastal, nagu oli seda 1928. a., võis põllumeest päästa ainult karjapidamine. (M. Laarmann, põl: Oh sa Jumal, millega ta seda karja peab!?) Vaadake, härra Laarman, seepärast, et ka vihmasel aastal kõrt kasvas, kuna tera üldse ei saanud. Ka 1923. a. oli aasta, mil vili äpardus, ja jälle võis põllumees sissetulekut saada ainuüksi karjast.

Edasi. Meie peasissetulek välisraha suhtes on karjasaaduste eksport. Vajades välisraha ja olles seisukorras, kus meil mingisuguseid teisi eksportaineid ei ole välja saata, või kui saadamegi, siis õige vähesel määral, tuleb märkida, et karjasaadused on peasissetuleku allikaks. Kolmandaks on karjamajapidamine vajalik selleks, et saada väetisaineid laudasõnniku näol. Kuigi väljast veetakse kunstsõnnikut, siis on see kõrvalväetis, kuna laudasõnnik ikkagi peaväetisaine. Ka see asjaolu tingib meie karjapidamise. Neljandaks põhjuseks võiks nimetada seda, et kõik meie põllumajanduslikud kapitalid on praegu mahutatud selles suunas, et arendada karjamajandust: nii on meil tihe meiereidevõrk loodud, uued eksporttapamajad püstitatud, kõik need asutused on nõudnud suurt kapitali. Loomulik, et kui põllumajanduslikku tööstusse mahutatud kapital, siis on tähtis, et see tööstus enese tasuks. Ja tasub enese siis, kui arendame karjamajapidamist.

Kui lugupeetud härra Tupits tähendas, et meie peasihiks peab olema teraviljakasvatus, mille peaksime arendama niikaugele, et see suudaks rahuldada kogu meie rahva vajadusi, siis mul ei ole sel-

lesse usku. Ei ole usku seepärast, et on aastaid, kus võimatu saada teraviljasaaki, ükskõik kuipalju põllumees ka vaeva ei näeks, — need on ikalduseaastad. Ikalduuseaastail ei aita ei väetamine ega üks või teine abinõu, sest ikaldus on tingitud ilmastiku oludest. Kokkuvõetult on minu arvamine, et karjamajandus peab olema peasuunaks meie põllumajanduses. Sellega seltsigu teraviljakasvatus kõrvalharuna.

Missugusel teel meie teraviljakasvatamist kaitseme, selle küsimuse üle on palju kõneldud. On teada, et mitmesugused kaitseabinõud on: tollid, sundjahvatus, jahvatuspreemia, nagu Shveitsis, siis viljamonopol, nagu Norras. Monopol on sellepärast otstarbekohane, et selle korralduse juures kaitstakse ühtlasi ka karjapidamist. Kui riik ostab kuskilt riigist teravilja, siis on loomulik, et riik peab katsuma oma karjasaadusi samale riigile müüa, neid sealsamas realiseerida. Viimane asjaolu ongi viljamonopoli kõige sümpaatsem külge.

Kuid karjamajanduse kaitse küsimust puudutades tulevad meil mitmed teised küsimused kõne alla. Üks neist on meie noore peekonisigade kasvatamise kaitse korraldamise küsimus. Siin tuleks meie uutele eksporttapamajadele anda võimalus oma tegevust arendada ja laiendada peekonifondi asutamise teel. Siin tuleks riigil appi tulla ükskõik missugusel teel, esijoones aga odavaprotsendilise krediidi andmisega.

Edasi peaksime tähelepanu pöörama ka meie piimatööstusele. Meie meiereid on tihti peale raskes seisukorras krediidi puuduse tõttu. Nad on asutatud kapitaliga, mis kõrgete protsentidega laenatud, ja see paneb meie piimaühisused raskesse seisukorda.

Kui vähegi võimalik, siis peaks riik püüdma meie piimaühisusi toetada odavaprotsendiliste krediitide abil. Ka see oleks üks majandusepoliitiline võte, mis meie põllumajandust toetaks ja kaitseks.

Edasi peaksime kaotama säärase ebaõiglase olukorra, et sisseveetavad põllutöömashinad tolli all on; see igatahes õiglane ei ole, kuigi need tollid on kodumaa tööstuse kaitseks. Igatahes põllumajanduse seisukohast on täiesti lubamata, et põllutööriistade sissevedu on takistatud tollide abil. Seda küsimust peaks valitsus tõsiselt kaaluma.

Edasi peaksime looma ja korraldama meil teraviljaseemne kasvatuse. Meile veetakse tihti peale õige suurel määral sordipuhast seemnevilja Taanist ja Rootsist. Põllumehe seisukohast see õiglane ei ole, vaid seda sordipuhast seemnevilja suudaksime ka ise kasvatada, kui aga tahaksime. Selleks peaks olema mõnesugune

organisatsioon, kes vilja kokku võtaks ja edasi müüks. On igatahes liigne luksus riigile, et sordipuhast seemnevilja sisse veetakse.

Edasi peaksime arendama heinaseemne kasvatamist. Ma arvan, et heinaseemne kasvatamisel võib õige suur tulevik olla. Heinaseemet on meile peaaegu viimase ajani sisse veetud, igasugust heinaseemet, isegi timutiseemet, mis Eesti oludes peaks paremini kasvama kui Ameerikast ja teistest lõunariikidest sisseveetav lõunapäritoluga heinaseeme, mis meie karmile kliimale vastuvõetav ei ole. Tagajärg on see, et heinasaak selle all kannatab. Selle asemel peaks korraldama meil endil heinaseemne kasvatamist, sest kodumaa seeme oleks palju talvekindlam, ja seda mitte ükski koduseks tarvitamiseks, vaid peaksime heinaseemet ka välisriikidesse katsuma eksporteerida. Peaksime püüdma majanduslikke vahetõid luua teiste riikidega, eriti Saksamaaga, nii et oleks võimalik sinna eksporteerida, kuigi küll Saksamaal takistatakse kõrge tollimüüri igasuguste põllumajanduslike saaduste sissevedu. Kuid siiski oleks võimalik üle selle kõrge tollimüüri heinaseemet sinna eksporteerida, sest Saksamaa ei tule oma seemnega toime, vaid veab seda Taanist ja Rootsist. Arvestades meie kliimaolusid võiks arvata, et meie heinaseeme võiks seal vastuvõetav olla. Seepärast oleks tarvilik organisatsioon ellu kutsuda, kes korraldaks, et teatavad raioonid heinaseemet hakkaksid kasvatama. Mis aga praegu meil sellel alal sünnib? Läänud suvel ringi käies paremates Eesti taludes juhtusin ma Tõlla Melsase tallu Pärnumaal. See eeskujulik põllumees oli paaril aastal kasvatanud õige suurel määral heinaseemet. Kuid ta loobus pea sellest ettevõttest, sest et tal polnud heinaseemet kuskile panna. Heinaseemnel polnud turgu, kuigi samal ajal vedas Eesti seemneviljauhisus heinaseemet sisse. See on igatahes lubamatu nähtus. Eesti seemneviljauhisus peaks heinaseemne kasvatajatele kaasa aitama niihästi enese tarbeks kasvatamises kui ka väljaveos. See oleks väga tarvilik.

Mis ma kõige sellega tahtsin öelda? Tahtsin öelda seda, et on otstarbekohane korraldada talumajapidamisi mitmesuguses suunas. Kui ühest rühmast arvatakse, et meie põllumajandusliku kriisi võib lahendada ainult teraviljakasvatamise teel, siis on see ekslik arvamine. (Parema l t p o o l t : Kes seda arvab?) Teraviljakasvatamine ei suuda ikkagi anda seda sissetulekut, mis karjapidamine võib anda, ja sellepärast ei tohi meie mingil tingimusel jätta kahe silma vahele põllumajanduse peaharu, see on karjapidamist. Seda tuleb arvestada. (A. T u p i t s, põl:

Kes seda on eitanud?) Mina lugesin läbi Teie kõne „Kajas“, ja seal selgus, et Teie toonitate teraviljakasvatamise tähtsust põllumajapidamises esijoones ja jätate hoopis kõrvale karjakasvatuse. Kuid minu arvates tulevad mõlemad majapidamisharud ühtlaselt arendada.

Edasi tahaksin veel ühele abinõule tähelepanu juhtida, kuidas põllumajapidamist tõsta ja sissetulekut suurendada. See on, et peaksime oma põllumajapidamise hooned korda seadma, enamikul meist, asunikudest, on elumaja ja loomalaut. Riik on nende ehitamiseks soodustusi andnud. Kuid elumaja ja loomalaut ei ole ainukesed hooned, mis põllumajanduses tarvili- kuld, vaid siin on palju teisi kõrvalhooneid tarvis, millela põllupidajatel võimata läbi saada. Aga ka vanematel põllupidajatel on tihtipeale hooned lagunened, eriti karjalaudad ja ühed kui teised põllumajanduslikult hädatarvilikud hooned. Ja seepärast tundub võõrastav Põllutöoministeeriumi kavatsus metsamaterjali varustust põllupidajatelt — asunikudelt — võtta. Just selle vastu peaks ehitusematerjali andma ka vanadele põllupidajatele, nii et ka nemad suudaksid oma põllumajanduslikud hooned korda seada, esijoones karjalaudad ja ka viljaküünid. Meie teame, et mingisugusest teisest materjalist ei saada täiesti kõlblikke hooned, näiteks sealautu, kui ikka ainult metsamaterjalist. Seda tõendavad asjatundjad. Samuti ei saa mingist teisest materjalist ehitada viljaküüne ja põhukuure, selleks on need teised ehitusematerjalid kõik liiga kallid. Kui aasta-aastalt, eriti tänavu, on metsaeksport vähenened, siis peaks seda ennem rõõmustavaks, kui eitavaks nähtuseks pidama. Riigil on ju küll sissetulekuid tarvis, selle vastu keegi vaielda ei saa, aga minu arvamise järgi riik peaks selle metsamaterjali müüma oma põllupidajatele ... (J. Holberg, põl: Ei saa raha.) Raha saame sel teel, kui metsamaterjali müüme põllupidajatele. Nemat maksavad raha. (J. Holberg, põl: Neil ei ole raha.) Ühel kui teisel põllupidajal on ju ikka võimalus hooned ehitada, ja tahetakse materjali osta, aga tihti peale ei saa osta. (J. Holberg, põl: Aga välisraha meie ei saa.) Välisraha saame siis, kui produtseerime rohkem, ja produtseerime rohkem siis, kui karjalaudad on korras, ja siis saame välisraha. See ehk võtab küll rohkem aega, aga sellega suurendame oma rahvuslikku kapitali, ja seepärast ei ole halb, kui meie metsad meie endi tarvitada jäävad, ja kui püüame karjasaadusi rohkem välja saata ja seeläbi välisraha saada.

Eile kõneles väga lugupeetud rkl. härra Päts raiskamisest ja tõi ette mõnesuguseid nähtusi, mida nimetatakse raiskami-

seks. Lubatagu ka siis minul ühest raiskamisest paar sõna öelda.

See raiskamine sünnib põllumajanduse alal, ja nimelt sel teel, et kunstlikult meie kultuurmaid soostatakse. (K. Päts, põl: Tehakse ka ümberpöördukt.) Meie tarvitame selleks riiklikke summasid, et sood kultuurmaaks teha. See on muidugi raske ülesanne, aga tehakse ka ümber pöördukt, et kultuurmaa muudetakse sooks. See sünnib vesiveskite kaudu. (M. Laarmann, põl: Kui torustik kinni jääb.) Vesiveskite kaudu sünnib niisugune raiskamine mitmes ja mitmes kohas. Teie, Riigikogu liikmed, teate vist niisuguseid nähtusi oma lähemas ümbruskonnas. Mina nimetaksin Adavere ja Pajusi vesiveskeid Põltsamaal. Need vesiveskid sünnitavad põllupidajatele määratud kahju. Kümnedtuhanded tiinud maad kannatavad liigse vee all.

1923. ja 1924. aastal on nende veskipidajatega sõlmitud pikaajalised lepingud, 18 aastaks, ja seepärast ei saa riik neid lepinguid just nii kergesti üles öelda. Kuid hea tahtmise juures võiks seda siiski teha, sest veskipidajad ei ole kõiki tingimusi, mis lepingus tähendatud, täitnud. Ma kõneelen sellest seepärast, et nüüd on päevakorral tööstuslike ettevõtete müümine. Põllutöoministeerium peaks valvel olema, et see ei sünniks säärase veskitega, mis põllupidajatele kahju toovad. Mis ütleb põllupidaja süda, kui ta heinad kokku saanud ja sügiseste vete ajal paistavad silma ainult heinakuhjade tipud! Niisuguseid maid mingil tingimusel müüa ei tohiks.

Edasi tuletan meelde Rõika veskit. Selle veski olemasolu tõttu kannatab tervelt 25 kilomeetrit heinamaad. Need on ainult üksikud näited ja sääraseid võib tuua igast maakohast. Kõige selle tagajärg on see, et meie muudame oma paremad jõekalda-heinamaad soiks. Selle nähtuse vastu tuleb võidelda. Kui muidu ei saa, siis tuleks veskipidajatele kas või kahjutasu maksta ja neile kohad üles öelda.

Edasi võin märkida seda, et mitmed eelkõnelejad on toonitanud juurdelõigete andmist väikepõllupidajatele. Kuid seda on raske läbi viia seepärast, et seks puuduvad vastavad tööjõud. Ministeerium peaks kaaluma, kas ei saaks maakorralduse ametnikkude arvu suurendada ja kas või vastavalt mõnel teisel alal vähendada. Muidugi ajutiselt. Juurdelõigete andmise küsimus on saanud tähtsaks küsimuseks, mille ümber keerleb kogu väikepõllupidajatepere hingeelu. Riik peaks kuidagiviisi katsuma võimalust leida, et juurdelõigete andmise küsimus kiires korras lahendataks.

Eilsel koosolekul puudutas lugupeetud rkl. Päts ka meie põllumajanduse kutse-

ala kaitse korraldamise küsimust ja avaldas soovi, et lähemal ajal see läbi viidaks. Ma ei taha põhimõttelikult vastu vaielda sellele vajadusele. Aga meil ei ole esitatud kellegi poolt mingisugust konkreetset kava, mille võiks vastuvõetavaks pidada, sest see kava, mille esitanud põllumeeste kogud, põllutöökoja näol, ei ole mitmesugustel põhjustel vastuvõetav. See kava on niisugune, missugust teiste Põhja väikeriikide vastava kutseala korraldamisel ette ei tule. See on toodud Saksamaalt. (K. P ä t s, põl: Ei ole Saksa eeskuju.) Skandinaavias, Soomes säärast korraldust ei ole. Selle kava puuduseks võiks lugeda, et administratsioon on väga keeruline, valimine kaheastmeline j.n.e. Nii tahetakse luua üks uus administratiiv-jaotus, mis-sugust meil üldse ei tunta. (K. P ä t s, põl: Ma olen selle ise koostanud, ma tean seda paremini.) Mis asja keeruliseks teeb, ja milles viiga seisab, on see, et see korraldus ei ole küllalt õiglane kodanikkude vastu. Ebaõiglus seisab selles, et paneb küll kohustusi kõigile, aga õigusi ei anna kõigile. Mitte kõik ei saa õigust valimistest osa võtta, vaid ainult teatud klass, teatud kihid põllupidajaist, küll aga tuleb kõigil kohustusi põllutöökoja vastu kanda. (K. P ä t s, põl: Kuidas kõigil?) Kahtlemata kõigil. Kui need valimised sünnivad valdade kulu, siis on loomulik, et kõik valla kodanikud kannavad kulu, aga kõigil ei ole luba valimistest osa võtta. (K. P ä t s, põl: Kõik ei maksa ka riigis tulumaksu.) Kõik maksavad makse põllutöökoja heaks, nii näiteks, väljaveomaksuga võilt, lihalt ja munadelt, aga kõik ei ole õiguslikud valimistest osa võtma. (V a h e l h ü ü e.) Need põhjused ongi säärased, mis teevad selle põllutöökoja kujul, nagu ta olemas, ebasümpaatseks. (V a h e l h ü ü e.) Ma toon ette põhimõtteid. . . (K. P ä t s, põl: Need ei ole mingisugused põhimõtted, mis Teie ette toote, need ei ole kaaluvad.) Need on aluseks võetud teie põllutöökojas. Kui kutsealale tahetakse korraldus luua, mille vastu ma põhimõttelikult ei ole, siis oleks kõige soovitamaks korraldus, mis on Soomes, kus on kõikide põllumajanduslikkude organite keskliit. (K. P ä t s, põl: Küll Teid ükskord häda sunnib seda vastu võtma, pange tähele, oodake veel mõni aasta.) See küsimus igatahes nõuab arutamist ja kaalumist. Ma ütlesin, et põhimõttelikult mina vastu ei vaidle. Aga meil on näiteks üks koda, nimelt kaubandus-tööstuskoda juba olemas, ja meie teame, et temaga kõik väiketöösturid ja kaupmehed rahul ei ole ja tahavad mingisuguse teise koja luua. (K. P ä t s, põl: Teie ei ole sellest midagi saanud, Teie ei tunne seda koda.) Igatahes ta ei rahulda kaugeltki kõiki, ainult teatava osa.

Edasi puudutas lugupeetud härra Päts meie põhiseaduse muutmise küsimust. Seejuures arvas ta selle tarviliku olema esijoones selleks, et võiksime võimude vahekorid tasakaalustada, nimelt et oleks valitsusevõim, mis oleks vastukaaluks meie rahvaesindusele, Riigikogule. See oli lugupeetud härra Pätsi peajoon tema põhiseaduse muutmise tahtes. Ka mina ei pea põhiseadust mingisuguseks pühaduseks, mida üldse muuta ei võiks. Selles on mõnesugused puudused avalikuks tulnud, võivad veel tulla, ja need tulevad ühel või teisel viisil kõrvaldada. Kuid meie arvame, et praegusel korral põhiseadust muuta selleks, et presidendit instituut sisse viia, ei ole erilist vajadust. Sest kui arvatakse, et meie valitsusevõimu võib kõvendada ainult presidendit instituut, siis, nagu väga paljud asjatundjad arvavad, eksitakse selles. Meie teame, et on presidente teistes riikides, nagu Lätis ja Soomes, aga teame ka seda, et Lätis ja Soomes on valitsuse kriisi lahendamine vahel palju raskem kui meil. (K. P ä t s i, põl vahelhüüe.) Ma lugesin küll, aga kahtlemata see seisukord on vähe parem. Härra Päts kurtis, et valitsusel ei jää midagi muud üle, kui alluda Riigikogu tahtele, lihtsalt ära minna, ta ei saa apelleerida rahva poole. Aga meie teame, et rahva poole pöördumist ei ole presidendid palju ette võtnud. Hiljuti nägime küll Soomes, et president apelleeris rahva poole, aga tagajärjeks oli see, et rahvas mõistis presidendit hukka, andes õiguse parlamendi enamusele. Nii et see oli ainuke juht 10 aasta jooksul, kus Soome president pöördus kord rahva poole, ja rahvas mõistis sellegi korra hukka. Lätis pole president üldse rahva poole pöördunud. Nii et meil ei tarvitse eriliselt rõhutada, et meil peab president selleks olemas, et valitsusel oleks võimalik pöörduda rahva poole. Teiste rahvaste kogemused näitavad, et seda eriliselt rõhutada tarvis ei ole.

Need olid küsimused, mis mul kerkisid teiste kõnelejate kõnede puhul, iseäranis aga lugupeetud rkl. härra Pätsi kõne puhul, ja nende kohta tahtsin ma teha üksikud ääremärkused.

A. Tupits (põl, fakt. märk.): Aus-tatud Riigikogu liikmed! Eelkõneleja härra Laur seletas siit kõnetoolilt, et ma olevat oma kõnes niisuguseid mõtteid väljendanud, või vähemalt on ta nii arusaanud, et mina olevat soovitanud edaspidi enam mitte peatähelepanu pöörata karjamajandusele, vaid pöörata peatähelepanu teraviljakasvatamisele. Ma pean siitkohalt rõhutama, et ma pole seda öelnud ega ka mõelnud. Ma näitasin oma

kõnes, et meie oleme teraviljakasvatuse niivõrt tagaplaanile ja unustusse jättnud, ja mõned koguni vaidlevad sellele vastu, et seda ala ei tulevatki arendada. Ma näitasin, et see õige ei ole. Sellega ei ole aga ma karjamajapidamise vastu kõneleda mõelnud. Minu arvates tuleb meil muidugi kõige suurem tähelepanu pöörata karjamajapidamisele niikaua, kui see ala end tasub ja selleks turgu on, aga kõrvuti sellega peame pöörama senisest rohkem tähelepanu ka teraviljakasvatusele.

A. U s a i (stp) : Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolevate eelarve-vaidluste puhul käsitleti ka piirimaade politikat, mis iseenesest väga soovitav nähtus, sest piirimaade rahvaste elu on tõepoolest äärmiselt vilets, nii et tuleks tõsisemalt valitsuse tähelepanu juhtida neile puudustele ja see politika revideerimisele võtta. Piirimaade poliitikat kõneles lugupeetud rkl. Päts ja käsitles seda küsimust kahelt seisukohalt. Ühelt poolt puudutas ta piirimaade kultuuriliste toetussummade küsimust, missugused summad käesolevas eelarves kustutatud, ja teiselt poolt kõneles ta uue kalendri maksmapanemise vajadusest. Neist küsimustest tahan ka mina kõneleda.

Rkl. Holberg käsitles põhjalikult piirimaade politikat, seda tõsiselt arvustades. Ülevaade, mille andis rkl. Holberg üldjoontes piirimaade kohta, tuleb õigeks tunnustada minevikus ja olevikus, kuid siiski ei märkinud härra Holberg asjaolusid, mis negatiivsete nähtustena piirimaadel esinevad. Muu seas kõneles rkl. Holberg maapolitikast ja maaseaduse laiendamise seadusest piiriäärsetele maa-aladele. Kõneledes maapolitikast piiriäärseis mais peab tähendama, et Maaseadus ja maakorraldamise asi üldiselt äärmiselt nõrgalt läbi viidud. Maaseadus pandi Petserimaal omalajal küll maksma, kuid kahjuks ei andnud see seadus midagi Petserimaa rahvaile. Härra Holberg tähendas, et ainult ühe venelase mõis võeti üle, ja seega asi lõppes. Petserimaal aeti poliitikat niiviisi, et mõisad ja üle normi maa-alad võõrandamisele ei tulnud. Maaseadus viibis Riigikogus, ja selle aja jooksul, kui maaseadust vastu võeti, oskasid eraomanikud likvideerida maa-alad nende normide piirideni, mis enam võõrandamisele ei tulnud. Kasu oli sellest maaseadusest ainult notarile, kes ööl ja päeval koostas kõikisugu ostu-müügi lepinguid, ja muidugi fiktiivseid. Maad jagati oma naabritele, sugulastele ja tuttavatele fiktiivse dokumendi alusel ja seetõttu päästeti oma maad. Väga huvitav oli muu seas nähtus, et pärast seda, kui seadus Riigikogus vastu võeti, ilmus see alles paari kuu pärast Riigi

Teatajas, sest eraomanikud ei suutnud kõiki neid fiktiivlepinguid läbi viia ja nähtavasti oodati niikaua... (V a h e l h ü ü e.) Selle aja jooksul muidugi viidi see kodune likvideerimine läbi, ja siis ilmsel lõpuks Riigi Teatajas ka Petserimaa maaseadus. Maakorralduse valitsusel ei olnud midagi teha: Maaseadus oli juba ellu viidud kodusel teel. Maaseaduse teostamine jättis suure kibedusetunde Petserimaa väikemaapidajate hinge.

Tolleaegne rkl. härra Grigorjev andis rahvale maasaamises lootust, öeldes: ärge ostke maad, varsti läheb maaseadus läbi, ja teie saate maad maksuta. Kuid see osutus muidugi valeks. Ja lõppude-lõpuks tuli endisel rkl. Grigorjev'il õige kibedaid päevi üle elada, kui ta ilmsel oma valijate juurde, ja need talle õige ägedasti kallale kippusid. (J. Holberg, põl: Teie, härra Usai, lubasite vekslid kustutada.) Ma ei ole kunagi vekslid lubanud kustutada, ja üldse demagoogia ei ole minu ala.

Nii sündis siis maaseaduse läbiviimine Petserimaal.

Edasi, kui vaatame maakorraldust, see on hingemaade likvideerimist, ümberhindamist ja kinnistamist, need on kolm tähtsamat probleemi Petserimaal ja Narvtagustes maades ning osalt ka Peipsi ääres, siis on siin ka palju puudusi ja vigu tehtud. Eriti peab alla kriipsutama seda nähtust, et hingemaade likvideerimine on väga aeglaselt arenenud. Rahvas on äärmiselt huvitatud individuaal-majapidamisele ülemineemisest. Kahjuks ei ole jätkunud maakorraldajaid, eriti maamõõtjaid piiriäärseisse raionidesse, et seal kiiremini see tarvilik reform läbi viia. Inimesed on ise omal kulul maamõõtjaid-välismaalasi tööle kutsunud, kes siis kalli hinnaga eest maakorralduse teid teinud.

Käesoleval momendil, olgu küll et juba 5 aastat seda tööd tehtud, ei ole seda suudetud lõpetada. Ma kuulsin hiljuti, et Põlütöoministerium on Petserimaalt ära komandeerinud osa maamõõtjaid sissemaale, kus olevat rohkem vajadust maamõõtjate järele. Nii et Petserimaa ja teised piirimaad jäävad ikka viimaseks, millele tähelepanu juhitakse. (A. Oinas, stp: Kuipalju on Petserimaal ümberkorraldatud maid?) Seal on ümberkorraldatud maid 75%, nii et veerand maist on veel ümber korraldamata. Aga aega on juba palju möödunud, ja nüüd oleks aeg juba seda tööd lõpetada. Ümberhindamine ei ole ka veel läbi viidud, olgugi et selleks on suur vajadus, niisama ka kinnistamise protsess. Kinnistamise protsess algas liiga hilja, see oleks tulnud juba ammu ette võtta. (H. S u m b e r g, rhv: Härra Usai, kas Teie võiksite öelda, kas maakorralda-

mise komisjon otsustab ka omanduseõiguse küsimusi?) Otsustab ka omanduseõiguse küsimusi. Kui kinnistamisest jutt, siis on omanduseküsimus käsitlemisel. (K. P ä t s, põl: Tema ei saa sellest vahest aru, mida küsite.) Nende küsimuste otsustamisel oleks äärmine suur tähtsus laenusaamise mõttes, sest kinnistamata ei ole võimalik põllupidajatel esitada vastavaid dokumente pantimiseks ja laenu saamiseks. Sellest aga pärastpoole.

Juurdelõigete politika vajab ka arvestamist. Petserimaal juurdelõikeid võimalik teha ei ole. Seal puudub selleks vastav riigimaade fond. Juurdelõikeid on võimalik teha narvatagustes ja peipsiäärsetes valdades. Neis valdades on maapuudus ka äärmiselt terav, kuid kahjuks ei ole Põlütöoministerium küllalt vastu tulnud Peipsi ja narvatagustes valdades asuva rahva vajadustele. Maad ei ole rahvale sageli antud, olgugi et riigi tagavaradest oleks võimalik seda maad anda. Minul on sagedasti tulnud pöörduda ministeeriumi poole kõiksuguste palvetega, mis kohalikud elanikud esitanud maa juurdelõigete asjus. Suuremalt osalt ei ole need nõuded rahuldumist leidnud. Juurdelõigeteta on aga raske parandada nende väikemaapidajate olukorda, sest suuremalt osalt on need elujäetud, liiga väikesed: maad ei küüni elu ülalpidamiseks.

Nüüd tahaksin veel puudutada pere-meesteta maade küsimust. Siin on ka vil-dakult talitatud, kõigepealt sellest seisukohast, et peremeesteta maade seadus väga hilja vastu võeti. Seetõttu pidid kodanikud, kelle maad Nõukogude Venele üle läksid, siinpool olevaid maid rendi alusel mitmete aastate jooksul kasutama. Maid andis välja vastav hoolekande asutis, kes aga kahjuks väga kõrgete hindadega neid maid välja rentis, missugused hinnad rahvale koormavaks osutusid. Mitu miljonit on rendiraha rahvalt vastu võetud, mis kirjutatud muidugi valitsuse deposiiti, kuna need maad on ometi rahva päralt olnud, ja nemad rendiraha peaksid tagasi saama, sest maksta oma maade eest renti ei ole õiglane. (P a r e m a l t p o o l t: Need on ikkagi võõrad maad.) Samapalju jäi nende maid teisele poole piiri. Tähendab, venelased igatahes ei pannud renti meie kodanikkude maile, mis sinnapoole piiri jäid. (P a r e m a l t p o o l t: Nad võtsid täiesti ära.) Kuna meil Vene kodanikkude kasuks nõutakse rent maade eest sisse ja nähtavasti antakse üle Vene kodanikkudele, kelle maad siiapoole piiri jäid. (P a r e m a l t p o o l t: Kas raha saadetakse sinna?) Võibolla. Kui sealpool ei arvestatud meie kodanikkude huve, siis oleks ka vastavalt siinpool tulnud talitada ja need maad kasutada anda rendita Petseri kodanikkudele. Sellel maapolitikal on olnud

vastavad tagajärjed ka krediidipolitika kohta. Krediidipolitikal on piirimaadel eriti suur tähtsus. Üldiselt valitseb seal väikemaapidamine, mis lõhutud ja hävitatud sõja-aastatel. Teiselt poolt vajavad need väikemaapidamised toetust selle tõttu, et seal viimasel aastal sündinud või läbi viidud maareform, nimelt üleminek hingemaa-maapidamistelt individuaal-maapidamisele. Kuid kahjuks on Petserimaa väikemaapidajad võrdlemisi vähe laenu saanud. Nad on laenu saanud Põlütöoministeriumi erakorralisest fondist, kuid maapangast ja teistest fondidest ei ole Petseri väikemaapidajad midagi saanud. See on tähtsam pank, kust põllupidajad laenu võivad saada maa ostmiseks, inventari muretsemiseks, ehituselaenu, maaparanduse töödeks j.n.e. j.n.e. Ei ole laenu saanud maapangast sel põhjusel, et maade kinnistamine, samuti hindamine viibis, ja Petseri kodanikkudel ei ole võimalik esitada vastavaid dokumente pandina maapangale. Viimasel ajal on mingisugust liikumist märgata maapangas pärast seda, kui sündis vastav muudatus maapanga juhatuses. Nüüd on välja saadetud ametnik maapangast Petserimaale, kes laenuküsimusi korraldab ja rahvale vastavaid seletusi annab laenusaamise suhtes. Peale selle on endine Vabariigi Valitsus, nimelt August Rei aegne valitsus, vastu võtnud määruse, mille abil võimalik on piirimaade kodanikkudele maaparanduse laenu anda mitte üksi pantide vastu, vaid ka vekslite ja võlakirjade vastu, nii et teatud ulatuses on nende krediitide küsimus lahenuma hakanud. Kuid veel on raskuseks notariaalseadused, sest Petserimaa kohta ei maksa Balti Eraseadus, vaid X köide, kus erilised normid maksivad. Pikaajaliste krediitide puudus on muidugi rahva viletsust märksa suurendanud. Petserimaa ja Naroovataguse kodanikud on sunnitud olnud kõigi nende aastate jooksul läbi ajama lühiajaliste krediitidega, mis saadakse kohalikkudest pankadest kolmeks, paremal juhul kuueks kuuks. Loomulikult on need krediidid kurnavad. Selle asemele, et parandada rahva olukorda, on nad selle seisukorra halvemaks teinud. Põllumees peab ilmuma linna, kaasa käsimehed, peab neid seal kostitama temajades ja kõrtsides, et nad vekslitele alla kirjutaksid. Ja nii viidetakse mitu päeva linnas, ja lõppude-lõpuks läheb neil see laenusaamine kalliks. Laenu on väikesed, 50 kuni 100 krooni, nii et koju sõites võib kaasa võtta võibolla ainult poole saadud laenust, muu on teisteks kuludeks raisatud.

Kõige kurvem nähtus on see, et Petserimaal laialt teotsevad nõndanimetatud käsipangad, mille võrgus täiesti siplevad väikepõllupidajad. Käsipangad võtavad

30—40—50%, mõnikord koguni 100%. Sellele vaatamata otsitakse laene. Külakurnajate käsipankade tegevus mõjub äärmiselt laastavalt Petseri väikepõllupidajate majanduslikule seisukorrale. Seepärast oleks väga vajalik, et kiiremas korras kõrvaldataks mõned vormalised momendid maapanga, samuti ka pikalaenu panga suhtes piirimaadel, et rahvas võiks kasutada võimalusi pikaajaliste ja soodsate protsentidega laenude saamiseks, nagu see omane teistele Eesti Vabariigi osadele.

Edasi tuleks käsitleda teravat tööpuudust piirimail. Sellest kõnelesin juba tol ajal, kui päevakorras olid hädaabitööde krediitid Riigikogus. Nüüd tahaksin aga alla kriipsutada veel kord mõnd asjaolu.

Tööpuuduse kannatajaid on piirimail väga palju. 1928. aastal oli registreeritud 4.000 töötajat ja 1929. aastal üle 3.000 töötatoolise. Siin ei ole kõik töötatoolised, paljud kodanikkudest lihtsalt ei pöördu tööbörsidesse, sest et nad sealt kunagi tööd ei ole leidnud. Praegusel ajal, kus tal käes, on rahva tööpuudus ja viletsus piirimaadel eriti terav. Kahjuks aga ei ole meie põhieelarves vastavat krediiti ette nähtud, mis siin rahva häda parandaks. Minul on andmed, et lisaelarves on kustutatud tarvilik krediit Peipsi kallaste kindlustamiseks. Ka põhieelarves puuduvad tarvilikud krediitid, ometi on need väga vajalikud Petserimaa, samuti peipsiäärsete valdade tarvis. Järjekindlalt uhub vesi kaldad, ja üksikud külad ja majad ripuvad kõrgete kallaste serval. Valitsus on toetust üksikutel juhtudel andnud nende majade ümberkandmiseks teistele kohtadele, kuid sel teel ei suudeta piiri panna Peipsi hävitavale tegevusele. Üksikud külad on koguni ümber paigutatud. Sellepärast oleks krediidi määramine Peipsi kallaste kindlustamiseks hädatarvilik.

Ma sain hiljuti Peipsi äärest kirja, kus kohalikud elanikud kinnitavad, et neil olid suured lootused Peipsi kallaste kindlustamise tööde arvel tööd leida materjali kokkuvedamise näol, mida võib edukalt ainult talvel teha. Kuid ometi on selgunud, et krediiti selleks ei saa.

Vilets on kalurite seisukord, millest juba mitu korda kõneldud. Nüüd aga peab konstateerima tõsiasja, et kalameeste fondi täiendamiseks ei ole mingisugust krediiti käesolevas eelarves määratud, mille tõttu loomulikult tuleb kitsendada laene kalameestele, mis ilmtingimata kõige valusamalt puudutab peipsiäärsete ja ka Petserimaal asuvate kalurite olukorda. Kalaturu mõttes ei ole ka midagi tõsisemat korda saadetud. Omalajal teotses „Keskkala“ sel alal, aga meil on teada, kuidas lõppes „Keskkala“ tegevus, ja kui vilets

sasti „Keskkala“ neid küsimusi korraldas, nii et kalurid on jäetud oma saatuse hoolde. Loomulikult ei suuda nõrgad kalurite organisatsioonid valmis saada küsimustega, mis nõuavad riigi vahelesegamist. Ainult riik vastavate ministeeriumide kaudu suudab sõlmida lepinguid kalaturu leidmiseks. Aga ometi on see küsimus seni lahtine. Kõneldakse sellest, et kavatakse tindikala kasutada selle ümbertöötamise teel, kuid kõik need küsimused püsivad katsetamise ajajärgus ning teadmata, millega lõpevad need katsed, kas need annavad tagajärgi, või tuleb kaluritel jällegi tindikala müüa äärmiselt odava hinnaga, sest Eesti turul ei leia see kala ostjaid.

Samuti on raske narvataguste kingsepameistrite seisukord. Seal töötavad suured külad kingsepatoõ alal, kuid jällegi neil puudub turg. Ainult sügisel ja kevadel on rohkem tööd, kuna talve jooksul nad peavad otsima kõrvaltöid. Endisel ajal tarvitas neid saapaid, need on harilikult kalameeste saapad, Venemaa, ja siis elasid need külad jõukalt. Oleks väga soovitatav, kui Majanduseministeerium leiaks turu neile saabastele, siis oleks hulga inimeste olukord narvatagustes valdades täielikult parandatud.

Edasi kriipsutaksin alla Peipsi pinna alandamise küsimust. Sellel küsimusel on suur tähtsus rahvaelus. Seda kriipsutas alla oma kõnes ka rkl. Holberg. Kuid kahjuks on siin ka krediitid vähendamist leidnud, ja arvatavasti ei suudeta seda tööd selles tempos läbi viia, nagu see kavatsatud oli.

Nüüd tahaksin veel käsitleda kultuuripoliitikat. Härra Päts tähendas täiesti õieti, et eelarves on kustutatud vastav krediit kultuuri edendamiseks piiriäärseis mais. Muu seas tähendas ta, selles olevat süüdi sotsialistid, et see krediit kustutatud on. (K. Päts, põl: Seda ei ole ma tähendanud.) Teie kõnelesite, et sotsialistid on alati kritiseerinud. (K. Päts, põl: Tähendasin, kritiseerida võib igat kapitali, ega seepärast ei pea kustutama.) Siis ma eksisin, kui Teie nii ei öelnud. Varematal aastatel oli selleks otstarbeks määratud erakorralist krediiti 40.000 krooni, moodunud aastal vähendati see krediit 29.000 kroonini, käesoleval aastal on see aga täiesti kustutatud. On kindel, et selle krediidi kasutamises on eksisamme olnud, kuid see ei tähenda seda, et see krediit tuleb täiesti kustutada. Ma leian, et sellel krediidil on suur tähtsus ja seepärast tuleks uuesti sisse võtta. Piiriäärsed maad, eriti Petserimaa, on kaugele maha jäänud Süda-Eestist, ja loomulikult on see maha jäämine kahjulik igast seisukohast, eriti riiklikust seisukohast. Kui vaatleme sealse rahva elu, näiteks omavalitsuse valimisi,

siis sünnib see äärmiselt vildakult. Sünnib peajasjalikult seepärast, et rahvas kirjaoskamatu, pime, ei suuda teostada valimisõigust, laseb enese ära osta ja on vastuvõtlik igasuguste teistele võtetele, mis viivad rahva valeteele ta õiguste kasutamises. Samuti sünnib see ka omavalitsustes, valla- ja maavalitsustes. Rahvas ei ole seni suutnud maksma panna tarvilikku korda, nagu see peaks tõesti sündima demokraatlikkude seaduste alusel. Seepärast oleks see krediit väga vajalik, et kiire korras edasi viia haridust ja kultuuri piiriäärseis raioones.

Peale piirimaade kultuurikapitali on eelarvest kustutatud krediit 2.000 krooni Vene hariduseliidule. Leian, et selle krediidi kustutamine on täiesti lubamatu. Vene hariduseliit on organisatsioon, kes ühendab eneses kõik piirimaadel teotsevad hariduslikud ja heategevad seltsid, kelle kaudu sünnib vabaharidusetöö piiriäärseis raioones. Kui nüüd valitsus ei toeta seda eraseltsi vastava krediidiga, kuidas suudab ta selle vastutuserikka töö läbi viia? Eesti hariduseliidule on jäetud krediit, mis väga rõõmustav nähtus, ja arvan, et ka Vene hariduseliidule tuleks määrata toetust, sest Vene rahvusest kodanikud on maha jäänud kultuuri alal ja seepärast vajavad toetust riigi poolt. Ma loodan, et need krediidid eelarvesse jälle seatakse.

Koolimajade küsimuses võib öelda, et halvemat seisukorda võib vaevalt kuskil leida kui Petserimaal. 75% koolimajadest asub üüriruumes, mis seisavad allpool igat kriitikat. Enamus koolimajadest on madalad, pimedad ja õhuvaesed, kus õppiv noorpõlv oma tervist rikub. Eesti Vabariigi kestuse ajal on Petserimaal ehitatud ainult neli uut koolimaja, ja viies on praegu ehitamisel, kuid seda on muidugi väga vähe. On täiesti õige, nagu siin kõneldi, et need neli uut koolimaja on viletsasti ehitatud, ei ole otstarbekohased, on külmad, ja nende katused jooksevad läbi. Neid puudusi tuleb panna nõrkade omavalitsuste süüks, kes ei ole suutnud vastavalt kontrolli teostada majade ehitamisel. Samuti on terav puudus inventarist, koolipinkidest, millest kõneles rkl. härra Päts, olgugi et enam põrandal ei kirjutata. See oli varem. Kuid pingid on puudulikud, isted sageli asetatud puuhalgudele, ja kui need ära kukuvad, siis kukuvad ka õpilased, mis suurt segadust sünnitab koolitöös. Kahjuks ei suuda vallaomavalitsused kooliküsimusest üle saada. Vallavalitsused on kohustatud koolimaju ehitama, kooli inventari soetama, kuid mingisugust krediiti selleks kunagi ei määrata. Vallavalitsusel jätkub raha ainult selleks, et koolimaju üürida, neid kütta ja valgustada. Mis puutub olukorra parandamisse,

siis selleks krediiti ei ole. Sellepärast oleks väga tähtis, et piirimaade kultuurikapitalist, kui see jälle püstitatakse eelarvesse, osa krediiti antaks rahvakooli olukorra parandamiseks. Ainult üks kord, see oli vist 1922. a., andis hariduseministeerium sellest kapitalist umbes 2 miljonit algkoolide olukorra parandamiseks. Ja selle kahe miljoni arvel on palju korda saadetud, õppevahendeid muretsetud koolidele 1 miljoni eest, teise miljoni eest muretseti koolidele inventari j.n.e. Nii et ma isiklikult leian, et osa piirimaade kultuurikapitalist peaks minema algkoolide olukorra parandamiseks. See oleks esimene samm, millega suudetaks rahvaharidust ja kultuuri piirimaadel tõsta. Kui seda ei suuda teha omavalitsus, siis peab siin riik ilmtingimata appi tulema; ei saa oodata, et asi iseenesest paraneks, iseenesest edasi läheks. Kui asume niisugusele seisukohale, siis võime veel kümned aastad oodata Petserimaal ja narvatagustes valdades olukorra paranemist. Kuid seisukord on säärane, et siin oodata ei või, peab omavalitsusele appi tulema, et kiiremas korras haridust ja kultuuri edendada piiriäärseis raioones.

Mis puutub uue kalendri küsimusse, siis muidugi on sellel oma tähtsus piiriäärseis raioones. Arvan, et siin ei ole niivõrt süüdi rahvas, kui need valitsevad ja juhtivad ringkonnad, kelle käes seisab algatus kalendri maksmapanemises. Ma mõtlen, et kui kirik, tähendab vaimulikud ja klooster, oleks kindlal käel juhtinud kalendripolitikat, siis oleks see juba ammu maksma pandud. Rahvas saab sellest aru ja on kõneldud koguni seda, et oleks valitsus uue kalendri maksma pannud, siis oleks asi ammu korras olnud, aga iseenesest see läbi ei lähe. Tehti katset, oli momente, kus tõesti juba teotseti uue kalendri järgi, siis korraga rebenes asi, kui ühes kohas hakati vana kalendri järgi jumalateenistust pidama, ja korraga oli terve katse hävitatud, ja vana kalender jälle maksmas.

Eriti suur tähtsus on kalendri küsimusel koolide kohta: tol ajal, kui vanemad peavad pühi, peavad lapsed kooli minema, sest koolikorraldus sünnib muidugi riiklikul alusel uue kalendri järgi. (J. F u k s, as: Kas Jumalal ei ole ükskõik, millal teda palutakse?) Jumalal on täiesti ükskõik, missuguse kalendri järgi teda palutakse. (V a h e l h ü ü e keskelt.) See oleks tõesti väiklus, kui tuleks palumise juures kalendrit arvestada. Ma tähendasin juba, et koolide suhtes on kalendril suur tähtsus, kuna, nagu juba nimetasin, lapsed peavad koolis käima sel ajal, kui vanemad pühi peavad. (J. F u k s, as: Nad saavad nii kaks korda pühi pidada: uue ja vana kalendri järgi.) Pühade puhul tekivad vajadused erandeid

teha, ja lastevanemad ise tunnevad, et niisugune olukord ei ole loomulik, ja et siin peaks midagi ette võetama. See küsimus on aga praegu täiesti lahtine, ja kuidas seda lõplikult parandada, on raske öelda. (M. Juhkami, töer vahelhüüe.) Demagogia saab edasi kestma, sest on teatud kiht inimesi, kes huvitatud vanast kalendrist ja leiab, et sel kalendril on mingi eriline tähtsus usu kohta, ja et kuidagiviisi usk siis kannatab, kui minnakse üle uuele kalendriale. (K. Päts, põl: Aga kuidas võivad Tallinna kogudused uue kalendri järgi käia, ja nad ei kannata midagi!) See on täiesti õige, härra Päts, siin on see võimalik sellepärast, et siin elavad kultuurilised inimesed, kes asjast aru saavad. (K. Päts, põl: Meie tahame loota, et Petserimaal ka kultuurilised inimesed eesotsas seisavad.) Kui olin koolinõunik, nõudsin alati uue kalendri maksmapanemist ja olin selle poolt, et koolides selle järgi käidaks. Usu sfääris võiks maksta vabadus, palutagu kuidas tahetakse, aga riiklikus elus peab maksma kindel kord. (K. Päts, põl: See kord maksab ju meil praegu.)

Tahaksin veel käsitleda valitsemise poliitikat. Siin, nagu tähendas rkl. Holberg, on ka palju vigu olnud. Petserimaal on teotsenud administraatorid, kes ei ole seisnud nõuete kõrgusel. On katsutud luua maaüleva instants, see kõik ei ole tagajärgi andnud.

Ma ei taha korrata kõiki neid vanu asju, millest siin kõneldud, kuid ma tahaksin käsitleda üht külge, see on omavalitsuste küsimust.

Kahjuks peab alla kriipsutama asjaolu, et teatud valitsusevõimud on seganud end omavalitsuste valimistesse ja kaasa aidanud valimisseaduse moonutamisele. Ma kõnelen nimelt Petseri linnavalimistest, kus mõned sõjavõimud püüdnud mõjutada linnavalimisi, ja seetõttu võimule pääsenud rühmitused, kes linna huve ignoreerinud ja kildkonna huvides teotsenud. Ainult möödunud valimistel läks korda seda soovimatut nähtust kõrvaldada, ja selle tõttu kukkus valitsev rühm läbi ja ei suutnud enam endale enamust hankida.

See on rõõmustav nähtus, et valimiste õigused jalule seati.

Valusamaks küsimuseks osutub Petserimaal poliitilise politsei tegevus. (M. Juhkam, töer: Mis te asjata aega viidate.) Ma arvan, et sellel on väga suur tähtsus meie riigi hea käekäigu ja korra suhtes, ja seepärast pean tarvilikuks seda küsimust puudutada. Seega ei viida ma asjata aega.

Välispolitsei tegevuses oli varemalt ka väärnähtusi, aga see on nüüd muutunud, ja olukord on paranenud. Mõned ametni-

kud on kõrvaldatud ja ümber paigutatud, ja välispolitsei teotseb nüüd korralikumalt.

Poliitiline politsei on võtnud oma tegevuses väga kahjuliku suuna. Ma toon mõned andmed, mis valgustaksid poliitilise politsei tegevust.

Kõigepealt peab tähendama, et poliitilise politsei koosseisud on äärmiselt suured Petserimaal. Igas suuremas külas on ametnik, peale selle on veel väljaspool koosseise seisvaid ametnikke. Keskkohas ollakse arvamisel, et Petserimaa on kommunistide pesa, niisugune arvamine on üldine, ja sellepärast on Petserimaal nii rohkesti poliitilist politseid. Kuid see on vale arvamine. Politsei aga istub seal töötä. Lõppude-lõpuks peab ta kuidagi oma olemasolu avaldama, ja seetõttu tekivad protsessid, mis kuidagi põhjendatud ei ole. Mina toon ette mõningad niisugused protsessid. See oli 1926./27. a. kui tekkis separatistide protsess Petserimaal, mida algatas igatahes poliitiline politsei. Sellesse protsessi olid segatud silmapaistvad tegelased, nagu endised Riigikogu liikmed Grigorjev ja Shtsherbakov, maavolikogu liige Efimov ja nüüdne rkl. Smirnov j.t. Neid süüdistati selles, nagu oleksid nad tahtnud Petserimaad ära anda venelastele ja selleks kogunud allkirju. Ometi oli terve ettevõtte põhjendamata. 16 inimest võeti vastutusele, kuid prokuratuur lõpetas suurema osa neist süüdistustest, ja kohtu ette tuli väiksem arv, ja ka neist vabastati suurem osa. Ainult 2 kodanikku karistati vähemal viisil, ja mitte selle eest, et nad oleksid separatistlikku poliitikat ajanud, vaid siin oli tegemist väiksemate üleastumistega. Esineda niisuguse suure protsessiga, hulga süüalustega ja lõppude-lõpuks tühja minna, see näitab, et poliitiline politsei ei ole asja tõsiselt võtnud, kes peaks kaaluma — kuivõrt asjaolud põhjendatud. Edasi tekkis uus protsess. See oli hiljuti, ja sinna kisti Petserimaa piiskopp rkl. Bulin ja preester Verhoustinski. Mõlemad olid kirikus rahvale kõnelenud katedraali mahalõhkumise seaduseelnõust. Arvustati muidugi seda küsimust puht vaimulikust, kiriklikust seisukohast. Mingisugust valitsusevastalist kihutusetööd avalikuks ei tulnud, sest piiskopp Bulin ja preester Verhoustinski seisavad kaugel igasugusest tegevusest valitsuse vastu. Ometi tõstis poliitiline politsei protsessi, toimetades juurdlust piiskopp Bulin'i ja preester Verhoustinski vastu, et viimased olevat kihutusetööd teinud Vabariigi Valitsuse vastu. Sellejuures aeti asja täiesti erapoolikult. Kuulati üle ainult need tunnistajad, kes süüdistuse kasuks kõnelesid. Kui juhiti tähelepanu sellele, et kuulake need ja need kodanikud üle, siis seda ei tehtud, need kodanikud jäeti üle kuulamata. Muidugi lõppes terve see protsess

skandaalselt. Rahukogu esimees juhtis poliitilise politsei agentide Munner'i, Veski ja Laussen'i tähelepanu sellele, et nad juurdlust vildakult toimetanud, ja andis neile kõva noomituse, et nii ei või toimida asjaajamisel. Nii mõisteti ülempreester Verhoustinski kohtu poolt õigeks ja pärast seda lõpetati ka piiskopp Bulin'i vastu prokuratuuri poolt süüdistus. Väga huvitav on üks moment selles asjas. Sel ajal, kui sõidavad raudteel tagasi kohtuosalisel Bulin, Verhoustinski ja teised, sõidavad ka kaitsepolitsei agendid tagasi. Viimased on väga pahandatud äpardusest kohtus: nad on nokastanud olekus ja peavad nüüd endid täiesti lubamata üleval. Üks neist lööb halvas tujus, joojaks olekus lugupeetud kohalikule tegelasele, loomaarst Svidinski'le paar korda rindu, vist sellepärast, et see oli üks tunnistajatest selles protsessis. See fakt näitab, kuidas peavad endid kaitsepolitsei agendid üleval. Nad tunnevad endid peremeestena. Nähtavasti ei ole nende agentide vastu mingisugust süüdistust tõstetud; rahvas on terroriseeritud. Ka maakonna loomaarst on nähtavasti terroriseeritud, et ta ei julenud tõsta kaebust kaitsepolitsei tegevuse vastu, kartes uut protsessi või välja saatmist kaebajate vastu, kuna Petserimaalt väljasaatmine ei ole kuigi raske asi. Selleks on sõjaseadus maksmas. Kaitsepolitsei toimetab ainult allkirjade kogumist, et niisugune kodanik on kahjulik piirimaile, ja siseminister võib sõjaseaduse põhjal niisuguse kodaniku kergesti maalt välja saata. Ja seda on olnud. Kodanikud on hirmunud ja kardavad poliitilist politseid kui tuld, ning ei tohi midagi nende ülevõimu vastu teha. Peale nende nähtuste tuleb veel nimetada tõsiasja, et viimase ajal on poliitilisel politseil tung sotsialistlike organisatsioonide tagakiusamiseks. On ette tulnud terve rida läbiotsimisi partei liikmete juures, ilma et selleks põhjust oleks olnud. (M. Juhkam, tõer: Kas teie titad olete, et ise ei saa korda?!) Kuidas meie saame korda luua, kui kaitsepolitseil on hulk võimalusi käes: sõjaseadus, väljasaatmised j.n.e. (Kes kelt: Kes on välja saadetud?) Ma võin ette tuua, kes on välja saadetud. On juhte, kus poliitilised vastased on välja saadetud, kes teatud erakondade vastu teotsesid. Neid on tembeldatud kommunistideks, pahempoolseteks j.n.e. Ma võin näiteks nimetada setusid Lindu ja Reisenhoff'i. Need on täiesti loaalsed mehed, kuid on tembeldatud kommunistideks ja välja saadetud Petserimaalt. (M. Juhkam, tõer: Kuhu nad saadeti?) Väljaspool Petseri piire võivad elada, kuid Petserimaal mitte. Objektiivsuse piiridest ma ei lahku, vaid toon ette fakte, mida võib alati tõestada. Seepärast arvan, et

siin tuleks revideerimisi ette võtta ja tuulutada poliitilise politsei koosseise Petserimaal ning sinna niisuguseid ametnikke saata, kes tõsiselt võtavad oma tegevust ja kohustusi, kes oma ülesandeks ei tee üksikute poliitiliste erakondade või üksikute isikute tagakiusamist selle asemel, et vabariigi julgeolekut kaitsta. Säärased ametnikud ainult tekitavad pahameelt rahva keskel. Leitakse, et piiriäärseil mail ei maksa õiguslik kord, et siin võivad üksikud ametnikud teha mida tahavad: võivad välja saata ja muul viisil inimese elu kibedaks teha. Vöideldes kommunismi vastu kirjeldatud abinõudega luuakse kommunistlikku meeleolu Petserimaal ja piiriäärseis raioones, paremaid abinõusid vaevalt võib leida selle liikumise kasuks. Kui juhtivad võimud ei pea tarvilikuks ettetoodud väärnähtusi kõrvaldada, võib poliitilise politsei tegevus suurt kahju sünnitada Eesti Vabariigile piiriäärseis raioones: laiad rahvahulgad võivad veendumusele jõuda, et Eesti Vabariigis puudub õiguslik kord. Säärane veendumus oleks aga äärmiselt kahjulik vabariigile, eriti piirimaal, kus valitseb vaesus, viletsus ja ka vaimlik pimedus. Mulle on täitsa arusaamata, mispärast piiriäärseid rahvaid võetakse kui riigivastaseid. Teotsedes seal 10 aastat olen veendumusele jõudnud, et see on täitsa loaalne rahvas, kes väga heatahtlikult suhtub Eesti riigile. Kui seal on osalt äärmisi voole, siis ei saa nende vastu võidelda säärraste meetoditega, vaid siin tuleks parandada rahva olukorda, vastu tulla nende õiglastele nõuetele ja sel teel seisukorda parandada.

Kõik need nähtused, millele ma Riigikogu tähelepanu juhtisin, omavad kroonilise ilme, ja oleks aeg, et siin parandusi ette võetaks. Korruga ei saa midugi midagi teha, aga järjekindel politika, järjekindel olukorra parandamine võiks igaühes juba lähemal ajal häid tagajärgi anda. Nii tuleksid kasutada kõik need alad, millest ma kõnelesin, — maapolitika, krediidipolitika, tööpuuduse küsimused, kultuuripolitika ja valitsemise aparadi korraldamine. Siis oleksid piirimaad varsti lähendatud meie sisemaa osadele, ja valitsemine sünniks seal täiesti normaalselt.

Vaheaeg kl. 19.16 min. — kl. 19.40 min.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie oleme eelarve arutamise puhul nii mõnestki asjast juttu ajanud, meie oleme poliitilist musta pesu puhutaks püüdnud pesta, oleme kõnelenud rukkikollidest, oleme väikemaapidamise kasulikkusest huvitavaid asju kuulnud, ja nii mõnestki muust asjast. Ma tahan täna kõnelda asjast, peasjalikult küsimusest,

mis, nagu kardan, suurt hulka Riigikogu liikmeid iseäranis ei huvita. Tahan kõnelda selle küsimuse üle, kas on õigus öelda, et meie elame üle jõu, see tähendab, et Eesti rahvas kulutab oma igapäevaseks eluks, söömiseks, joomiseks ja riietuseks, võibolla ka ahjukütmiseks rohkem, kui vaja ja õigustatud. Seda mõtet rõhutas ka härra Majanduseminister. Kuna need väited meie ajakirjanduses õige laiali paisatud, sai see arvamine niioelda nüüd Majanduseministri kõne kaudu ametliku pitseri. Mina ei taha selle üle kõnelema ja seda vaatlema hakata, kas vast kodanlikudel lehtedel ja Majanduseministril õigus on öelda, et Eesti koorekiht, nõndanimeetatud ülemasse kümnetuhandesse kuuljad, kas nad üle jõu elavad või mitte. Võibolla et seda vaatlema hakates mõnes muus ringis seda leiaksime, kus see etteheide ehk õigustatud. Aga, nagu tähendasin, piirdun mina vaesemate rahvahulkadega, kehvemate kihtidega, ja nimelt seepärast, et neid mõtteid väljendades ei ole öeldud, nagu poleks sellega rahva suuri hulki mõeldud. Minu arvamise järgi on aga see väljendus rahvahulkade suunas täielikult ebaõige. Kui meie oma rahvahulkade, laiemate rahvakihtide elu ja olu vaatame, siis näeme, et see väide õigustatud ei ole, vaid otse selle vastu. Ma tuletan meelde, lugupeetud Riigikogu liikmed, et üks meie endistest Majanduseministritest, praegune pangadirektor härra Leo Sepp, suurema osa Eesti tööliste kogusissetuleku hindas keskmiselt 4.800 margale kuus. See on aastas 57.600 marka või senti. Mul on mark rohkem meelde jäänud, ja teie lubate — või ega see karistatav ei ole, kui ma kõnelen markades. (J. Fuks, as: Sel ajal olid ka margad, kui Sepp oli.) Seda rohkem põhjust. Aga sedagi palka, 4.800 marka kuus, saavad teadupärast ainult need töölised, kellel õnneks on aastas 12 kuud tööd teha. Aga meie peame kahetsedes ütleva, et suurem hulk, vähemalt väga suur hulk meie töölisperest 12 kuud aastas tööd teha ei saa, seepärast et meil nõndapalju tööd ei ole. Teisest küljest peame ka seda meeles pidama, et needki töölised, kes keskmiselt 4.800 marka kuus saavad, et suur osa neist nõnda palju ei saa, vaid nad saavad hoopis vähem. Eriti vähem saavad kiutööstuse töölised, keemiatööstuse töölised, paberitööstuse töölised ja kõik töölised, kes töökodades ja vabrikutes suuremal hulgal kõrvuti tööd teevad. Kui meie tööd ja palka sel kombel hindame ja veel juurde arvame, missugused teised kihid siin arvesse võtta tulevad, kes väga piskuga peavad leppima, siis leiame otsekohe, et niisugustes osades või jaotustes kuidagiviisi põhjust ei ole oletada, nagu ulatuks tööliste suurema hulga palk selle summani. Kah-

juks ei ole Eesti töölisliikumine ikka veel nõnda arenenud, et ta ise oma palka ja muud tööalasse puutuvad tingimused oma algatusel ja oma jõududega läbi uurida ja nende üle statistikat teha võiks. Sel kombel saaksime selgemaid ja õigemaid andmeid, kui riigi statistika kaudu. Ma ei taha kuidagiviisi riigi statistikat kahtlustada, nagu tehtaks seal ebatõsist või ebatõeliku tööd, aga ma tuletan meelde, et härra Teemandi Riigivanemaks olemise ajal meie riigi statistika keskbüroo kulusid märksa vähendati, ja et ikka selle üle on nurisetud, et statistika keskbüroo ettevõteltel ja vabrikutelt väga palju andmeid nõudvat. Kui ametlikku statistikat vaatlеме, siis on seal kahtlemata palju materjali, aga meie peame seejuures ikka kaua otsima, enne kui tarvilikud andmed leiame. Aga meie oleme omalalaj selle küsimuse üle eriti teateid hankinud ja uurimisi toiminud, nimelt 1926. aasta sügisel, ja ma võiksin neid siit võtta ja tarvitada, aga ma arvan, et seks iseäralikku vajadust ei ole. Üldiselt võttes jääb see tõeks, mis härra Leo Sepp seekord ütles, ja mis mina praegu siin väljendasin. Kui meie aga edasi seda arvu tahame teada saada, kui suur hulk meie rahvast kehvalt elab, alatoitlusega ennast vaevama peab, sagedasti koguni nälga peab kannatama, siis ei ole meil selle kohta õigeid arve saada. Meie peame arvatava arvu arvestama. Ma tuletan siinjuures meelde, et meie palgalised põllutöölised suuremalt osalt nõndanimeetatud lühemaaja töölised on. Ma olen mõnikord varem juba sellele tähelepanu juhtinud, et meie ametlikud, kui ma ei eksi põllumeeste partei poolt tegevusse kutsutud ametiasutused välja arvutanud, et meie palgatöolistest põllumajanduses ainult 35% ehk 35 sajast pikemaajaste lepingutega töötab. See on, meie võime oletada, et 35% palgatöolistest põllumajanduses aasta läbi töötab, kuna sajast 65 töolist lühemaajaste lepingutega töötab. Siia kuuluvad suvilised, kuutöölised ja päevatöölised. Tähendab, 65 palgatöolist sajast on talvel tööta. Rahvalugemise ajal loeti palgatöölisi põllumajanduses 78—80 tuhande ümber. Kui meie välja arvutame, kui suur arv võiks 65% olla, siis võime julgesti öelda, et see ulatub üle 50 tuhande. Tähendab, meil on palgalistest põllutöolistest üle 50 tuhande talvel kestva tööta. Ma ei ütle seda, et nad täiesti tööta on, sest ühel või teisel juhtub siin ja seal lühemaks ajaks tööd olema. nimelt on linaropimine, metsatöö ja teisi niisuguseid juhuslikke töid. Aga kaugelt suurem hulk neist on talvel tööta.

Nüüd asume teise kategooria juurde. Mineval aastal põllumajanduse üleskirjutusel on leitud, et Eestis on üle 50 tuhande väikese lapimaa pidaja, see on niisugu-

seid, kelle maalapike üle poole hektaari ei ulatu, tähendab 50.000 perekonda rühib niisugustel maakohtadel. Siis on meil teada, et üle 20.000, vist 21.000 on selliseid väikseid maapidajaid, kelle maa ulatub 1 ha, ja siis on üle 19.000 neid, kelle maa ulatub 2 ha j.n.e. aste-astmelt. Juba enne, kui kõige väiksemate maade kasutajate arv 20 tuhandele arvati, arvutasin mina väikekohapidajaid üle 80 tuhande, kuna nüüd see esimene arv 50 tuhandele tõusnud, siis võime julgesti öelda, et nende väikeste kohakeste pidajate arv ulatub üle 100 tuhande. See on, nende maalapikeste harijate arv ulatub üle 100 tuhande, kellel niipalju maad ei ole, et nad sellest endid elatada võiksid. Need inimesed vajavad kõrvalteenistust, need inimesed vajavad palgatööd, see on aga asi, mida nad ei leia, eriti talvel. Meie näeme, kui vähegi ümber vaatame, et meil kuskil neid kohti, asutusi, töökodasid ja vabrikuid ei ole, kus need tuhanded ja tuhanded inimesed tööd võiksid saada. Kui meie kokku püüame arvata, kui suur nende inimeste arv võiks olla, kes väikestel põllulapikestel endid elatama peavad, see on perekonnaliikmed ühes arvatud, siis ma arvan, kui ütleme 300 tuhat, et see palju ei ole. Siin on see koht, kus meie härra Vilms'i teooriast võiksite kõnelda. Ma tunnistan heameelega, et ma eile öhtul rkl. Kaaver'i seletusi neis asjades kuulasin ja enamata osa ka omalt poolt võiksin alla kriipsutada, ainult selle eraldusega, et ma hallparunite vastu nõnda kibe ei tahaks olla. Nende seas on tõepoolest halle inimesi, aga hallparuneid, mina ei oska aru saada, kuidas oleks võimalik neid nõndanimetatud Vene külakurnajatega sarnastada või samasugusteks kuulutada. (V. Kaaver, tp: Mis nad õieti kujundavad. . .) Vabandage, ma ei kuule, aga see ei ole tähtis. Minu arusaamise järgi on need põllumehed, kes paari või ka rohkem palgatöölisega töötavad, ometi mingisugused põlluharijad, kes põldu paremate tulemustega harivad, kui need 50, 20, 19 ja jällegi 20 tuhat väikekohapidajat, kellel $\frac{1}{2}$ ha, 1—2 ha maad j.n.e. Kui meie oma vilja poolest päris jänni ei taha jääda, siis ei jää ometi muud midagi üle, kui peame vaatama, et niisugused töödusesuurused meil oleksid, kes suudavad natuke rohkem vilja kasvatada, kui neil endil just söögiks vaja.

Ma puudutasin härra Vilms'i teooriat. Härra Vilms peaks meile nüüd näitama, kus kohas need inimesed, need väikeste lapikeste harijad nii väga kaunist elu elavad, nagu me heameelega näha sooviksite. Sest kui härra Vilms meile tõendada tahab, et Eestis tema poolt soovitatud maatükeldamise juures kuni 3 miljonit inimest elatuda võiks, siis peaks

mõnes kohas nad ometi juba leiduma, kus nad niiõelda nagu Vanajumala seljataha sattunud. Mina aga neid nende väikeste kohapidajate seas ei ole leidnud ega näinud, ja mul on suur umbusk selle vastu, et ma neid kunagi leida võiksin. Meie teame ju kõik, vähemalt oleme selliseid juhte lugenud, et Hiinamaal talupojad paatidel toiduaineid kasvatavad. Seal on paadid ja lodjad jõgedel, millel mullakastid j.n.e., ja nii kasvatatakse seal toiduaineid. Ligemalt ma seda ei tea, ei tunne. Kuid usun, et see võib nõnda olla. Ma olen ka lugenud, et Taanimaal perekond võib ühe hektaari maaga elatuda. Nimelt õpetab seda dr. Hindhede, elureformaator. Ja paari päeva eest lugesin Viinis ilmuvast sotsiaaldemokraatlikust teaduslikust kuukirjast „Kampf'ist“, kus öeldakse, et perekond võib koguni poole hektaariga elatuda. Saksa asunduseasjatundja Lebrecht Migge ütleb, et „asunik võib maapinna ja kliima enesele ise teha“. See võib võimalik olla, ma ei taha otsekohe seda tagasi lükata ja selle vastu olla. Aga meie peame teadma, kus ja missugustes oludes Eestis praegusel ajal oleks see võimalik. Need sadatuhat väikekohapidajat, kes praegu Eestis oma väikseid maalapikesi harivad, elavad väga viletsat elu ja vajavad igapäev kõrvalteenistust. Kui väike maa neid toidaks, siis ei vajaks nad kõrvalteenistust! Neil on sellel maalapikesel ainult ulualune, kus nad elada võivad, õieti elavad nad aga palgatööst. Ja et palgatöö neil peaalpidajaks, siis kannatavad need suured rahvahulgad alaliselt puudust. Nagu tähendatud, meil ei ole kindlaid statistilisi andmeid, millele meie võiksite vankumatult toetuda, aga meil on kahjuks küll püüdeid, mis sinna poole kalduvad, et neid andmeid koguniski mitte saada või näppu pääseda lasta. Kardetakse nimelt selgust!

Meie teame, et meie lugupeetud Riigivanem härra Strandman, kes iseennast kord ausa mängu mehiks nimetas, meie teame, et ta seda lubamatuks ei pea, sotsialiste kahtlustada, nagu kõneleksid need tööpuudusest ja vaesusest ainult demagoogia mõttes, ainult sellepärast, et enesetele hääli koguda. See oli 18. detsembril, kui härra Strandman neid väiteid avaldas. Ma püüdsin sel ajal juba neile vastu astuda, aga sellest ei ole küllalt. Ma pean ka täna seda rõhutama, et sotsialistidel tõsine soov, tung ja püüd on tööpuuduse vastu võitlemist näha ja nende vaeste inimeste seisukorda kergendada, kes oma väiksest maapidamisest mitte küllalt toiduaineid ei saa, eriti aga ka tööstustöölise ja käsitöölise seisukorda, kes sedavõrt tööd ei leia, et nad võiksid tööpalgast elatuda. Minu härrad, kui Riigivanem härra

Strandman seda alandavaks ei pidanud, niisuguse ebaõige väitega sotsialistide vastu ette astuda, siis on arusaadav, et ka härrad ministrid sama joont kinni pidasid ja peavad. Ma tuletan meelde lugupeetud Riigikogu liikmetele, et meil just 18. detsembril neist asjust kõne oli. Ma tuletan meelde, et see oli rkl. Soots, kes väga kurjasti kärkis, et nüüd olevat töötatöolistest tehtud ebajumal ja neist kõneldavat juba kaks nädalat. Kui seda ainult tsaarikooli ohvitserid kõneleksid ja niisuguseid väiteid avaldaksid, et töötatöoliste küsimus meil kunstlikult päevakorrale tõstetud, et seda tegelikult olemas ei ole, siis saaksin sellest aru, aga raske on aru saada, kui meie Hariduse- ja sotsiaalminister üles tõusis ja sellele ettepanekule vastu astus, et töötatöoliste ning teistele vaestele inimestele jõuluks abi määrataks Riigikogu poolt, kui minister härra Hünerson selle vastu välja astus ja ütles, „Jumal teab, missugused härrad ja daamid end tööbör sis registreerida lasknud“. See, nagu teie teate, oli valitsuse poolt tagasilükkamise põhjuseks sellele ettepanekule. Nagu juba tähendasin, sellest ajast on seitse nädalat möödunud. Härra ministril oleks kahtlemata küll aega olnud öelda, kas ajalehes või Riigikogus, et ta väited teisiti olid mõeldud, aga härra minister ei ole seda teinud, ja meil on seega täielik õigus oletada, et härra minister praegugi veel sel vaatekohal asub. Tähendab, härra minister oli ja on sellel arvamisel, et tööbör sis käivad härrad ja daamid, aga mitte vaesed inimesed, kellel töö puudusel igasugune sissetulek. — Samal päeval, lugupeetud Riigikogu liikmed, avaldas Majanduseminister härra Zimmermann selle väga väljakostva lause, et valitsus igatahes tahab hoolt kanda, et need töölised, kes tööd teha tahavad, tööd ka leiavad. Sellest on nüüd, nagu tähendatud, seitse nädalat möödunud. Ma julgen härra ministrilt küsida, mis on ta selleks teinud, et need inimesed, kes tööd teha tahavad, tööd oleksid võinud saada? Meie näeme, et töötatöolised seitse nädalat, homme ja ülehomme ja ikka nõnda edasi nõndasamuti tööpuuduse all ja sissetuleku puuduse all kannatavad, nagu ennegi. Ma tulen varsti eileõhtuse töötatöoliste koosoleku juurde tagasi ja esitan siis vormiliselt küsimused, mis sellesse puutuvad.

Ma tuletan meelde, et sel ajal ka nõndanimetatud „kallid pühad“ mööda jõudsid, ja et nende kallide pühade ajal pidid töötatöolised nõndasamuti külma ja nälga kannatama, nagu muidu, ja vanematega ühes ka lapsed.

Kristlik maailm uhkustab, et ta vaeste ja nõrkade eest hoolitseb ja neid trööstib. Aga kui möödunud jõulu eel töötatöoliste saatkond siin käis ja rühmade

esindajatega tööpuuduse lahendamise pärast rääkida püüdis, siis on üks tuntud vaimulik, kirikuõpetaja, jutlustaja, pastor, öelnud, et see on kommunistlik jutt, seda ei maksa kuulata.

Meie, sotsialistid, meie ajalooteadlased kinnitavad, et nad on kindlaks teinud, et esialgne ristiusk ja ristikirik on üldse üks kommunistlik värk olnud. Nõnda siis tohime ka oletada, et Jeesus Kristus, kelle juures meie vaimulikud vannuvad, et ta kommunist oli. Seda vähem peaks meie vaimulikkudel põhjust olema seepärast vastu olla vaeste töötatöoliste toetamisele, kui nad arvavad, et nende seas tõesti kommuniste leiduks!

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie teame, et härra Tallmeister, hoolimata sellest, et see lause, et need mõtted ajakirjanduse läbi tuttavaks said, siiski õige rohkesti linnavolikogu valimistel on kriipse oma nimele alla saanud. See ei kõnele iseenesest väga palju. Sest meie teame, et vaesed inimesed, eriti usklikud, kes oma lootused taevale panevad, need väga sagedasti mitte, noh, väga terava nägemisega ei ole. Tuleb meelde Lassalle'i aegne laulusalm:

„Der Feind, den wir am meisten hassen,
Das ist der Unverstand der Massen.

Ist erst dies Bollwerk überwunden,
Wer kann uns dann noch widerstehen!“

See on maakeeli, et meie kõige tigemad vaenlane on rahva rumalus. Kui see kants võidetud, kes suudab meile siis veel vastu panna!

Arvan, et ma härra Tallmeisteri suunas öelda võin, et kui mitte otsekohe Teile, siis Teie järeletulijatele see aeg tuleb, mil see vaenlane võidetakse, ja kus siis enam kriipse alla ei tõmmata! (A. O i n a s, stp: Aga nüüdki oli neid juba vähem kui enne.) Olen kuulnud, et siiski üsna palju kriipse olnud. (A. O i n a s, stp: Asi läheb selles suunas, nagu Teie räägite.) Mina arvan, et minul sellejuures kauemalt peatuda ei tarvitse, et selgitada, kui suur meie töötatöoliste arv olla võiks. Arvan, et kõik Riigikogu liikmed selles ühes arvamises on, et töötatöolisi praegu kahtlemata väga palju on, kaugelt rohkem, kui suuremate linnade tööbör si arvud näitavad, sest nagu tähendatud, üle 50 tuhande põllutöölise ei ole kuskil büroos ehk ainult väiksel arvul registreeritud, siis väiksed maapidajad, kellele rkl. Vilms suurt tulevikulaulu laulab, need ei ole registreeritud. Võime julgesti oletada, et meil tööpuuduse all kannatajate arv väga ja väga suur on. Kümned tuhanded kuuluvad nende hulka.

Ma ei taha salata, et ka see toetus, mis teiste maade valitsused töötatöoliste võimaldavad ja annavad, et see viletsust ei ole suutnud kõrvaldada, ja et töötatöolised ka teistel maadel puudust kannata-

vad. Aga vähemalt ühe asja poolest on teiste maade töölised ees, ja nimelt sellepoolest, et seal selle üle enam ei vaielda, kas on tööpuudust või ei ole, kuna meil, minu härrad, alles kaalutakse ja öeldakse, jah, tööpuudus, kas meil on siis tööpuudust või ei ole seda, see on laiskus, mis meil tööpuuduseks kuulutatud. Meil eileõhtusel koosolekul kõneldi, et tööbörsil on tahvel väljas, kus nõutakse 150 kraavitöölisi. Kui inimesed küsivad, kuidas siis selle kraavitööga on, siis öeldakse, et sinna ei ole enam vaja, arv on täis. Kuid tahvel püsib ikka seinal, ja inimesed, kes sinna lähevad, näevad, et 150 kraavitöölisi on vaja! Kuidas on siis lugu selle tööga? Selle tööga on nõnda, et suvel on maksetud 45—60 marka kuubikantmeetri väljatöstmisest. Sügisel pakuti aga selle töö eest 15 marka, ja nüüd on töötasu 20 marga peale tõstetud. Töölised kõnelevad, et seda tööd on võimata talvel teha. (J. Fuks, as: Peab mõistma seda tööd teha.) Peab mõistma seda tööd ja peavad sellele tööle kohased riided ka olema! Kui selle pori peal, mis välja tõsta tuleb, on 2 jalga sügav vesi, siis peab ette kujutama, missugune puder see on, mida välja tõstetakse. Neil inimestel peavad tugevad saapad olema, peab raudne tervis olema seal töötada. Mõned inimesed on seal teeninud 50—60 marka päevas, ja loomulik, et nad sellega ei võinud töötada. Meie kodanlik ajakirjandus, seal hulgas ka härra Tõnisson'i leht „Postimees“ ajab seda juttu edasi, et seal on kraavitöölisi vaja, kuid inimesed ei lähe tööle... (J. Tõnisson, rhv: Faktilised andmed.) Faktilised andmed on, nagu teile praegu kõnelesin: kuulutus ja 20 marka kuubikmeeter. Kui inimene sellega tööle ei lähe, siis arvatakse õigus olema öelda — see inimene on laisk. Nagu tähendasin, ollakse teistes maades niikauge, et selle üle enam ei vaielda, kas tööpuudust on või ei ole. Seal on teistsugused raskused. Läänud suvel ja sügisel oli Saksa riigipäeval ja valitsuse ringkondades võitlus käimas selle üle, et kodanlikud ringkonnad töölise kindlustusetasu alandada tahtsid, see tähendab kindlustuse seadust taheti halvendada. Mul ei pruugi vist siin juurde lisada, et Saksamaal on olemas tööpuuduse vastu kindlustamine, ja selle kindlustamise täitmise summad riigi eelarves kindlaks määratud. Selle aasta eelarves taheti seda summat vähendada. Töölised ei lasknud seda sündida, neil oli jõudu end kaitsta. Saksamaal on need ajad möödas, kus keegi valitsuse liige meie ministrina tuleks ja ütleks, et „mina ei saa sinna midagi parata, ei ole krediiti, kust mina selle raha võtan. See on pealegi väga kahtlane asi, see tööpuudus: siin on enam laiskus kui tööpuudus

mängus.“ Ma ei tea, kas härra minister Jürman tõesti nõnda on öelnud, aga ma olen seda lehest lugenud, ja ka see härra, kes Riigivanem Strandman'i juhatusel Teedeministri jutul käis, võib seda tõendada. Härra Teedeminister Jürman on siis, nagu mulle kinnitatakse, selles mõttes kõnelenud. (Teedeminister A. Jürman: Mis mõttes?) Nii nagu ma praegu ütlesin, soovite, ma loen veel kord ette, umbes nii: „Mis mina saan parata, ei ole krediite, kust ma raha võtan, ja tööpuudus, see on väga kahtlane asi, siin on enam laiskus mõeldav.“ (Teedeminister A. Jürman: Just nii ei olnud.) Aga umbes nii oli? (Teedeminister A. Jürman: Umbes jah.) Töötatöölisel ja nende saadikutel stenografiste muidugi kaasas ei olnud. (Teedeminister A. Jürman: Meie juba revideerisime ja leidsime, et paljud ei tahtnudki tööle minna. On elukutselisi töötatöölisi olemas.) Ma olen ka selle küsimuse juures pead murdnud, aga selgusele ei ole ma jõudnud. Olen enesele küsimise ette pannud, kui meil tõesti laisku töölisi on, laiskusest ei saa ju ometi keegi elatuda, siis peab olema mingisugune sissetulek. Oletame, et need on kelmid või vargad, öelge siis, arusaavad inimesed, mispärast ta siis oma aega tööbörsil raiskab tööd oodates? See on üks asi. Teiseks tarvitaks varas ometi parem aega selle üle järele mõtlemiseks, kuhu järgmisel ööl sisse murda! Mispärast ta raiskab oma aega tööbörsil? (M. Martinson, põl: Ta tahab politikat ka teha.) — Selles asjas juhin lugupeetud Riigikogu liikmete tähelepanu ka veel Soomele. Ka seal on töötatöölisi, ja nende olukorda püütakse kergendada. Et Soomes töölis- ja sotsiaalküsimustega elavalt ja agaralt tegemist tehakse, selleks on mul tunnistuseks teile ette panna Soome sotsiaalministeeriumi kuukiri „Sosialinen Aikakauskirja“, kust me näeme, et Soome parlamendi juures töötab alaline töölisasjade komisjon, see on Soome töölise komisjon, Soome keeli „Eduskunnan Työväenasiainvaliokunta“. Selle komisjoni tegevuse üle annab mainitud leht siin aru, nimelt on Ilmar Jansson kirjutanud selle üle. Kahjuks ei luba meie aeg täna selle juures ligemalt peatuda. Aga veel üks teine kirjutus on samas lehes ja nimelt just töötatöölisele abiandmise üle. Soomes ei ole veel üldist tööpuuduse vastu kindlustamise seadust, aga seal on üks teine, mis selle aset täidab. Mina olen selle üle juba varemalt kõnelenud ja sellele tähelepanu juhtinud, et hulk riike on, kus tööpuuduse vastu võideldakse ja tööpuuduse häda kergendada püütakse töölise eneste poolt omalajal asutatud kassade abil. Soomes, Taanis, Rootsis, ja kui ma ei eksi ka Belgias, on niisugused kassad olemas. Need kassad töötavad va-

litsusega ja kogukondadega käsikäes. Valitsus ja kogukonnad annavad neile kassadele teatavad summad sellele toeks, mis kassad omalt poolt töötähtsatele annavad. Ja siin raamatus on kirjutus selle üle, kuidas Soome valitsus selles küsimuses on teotsenud. Meil sellesarnast, nagu mitmel korral tähendasin, ei ole. Meil näib see asi alles niisuguses õhkkonnas hõljuvat, nagu 1905. aastal 21. jaanuaril, kui ajalooline preester Gapon töölised Talvepalee platsile viis. Meie teame, see ei ole väga kaugel, ainult 25 aastat tagasi, et preester Gapon sel ajal määratu hulga vabrikutöölisi kokku kogus ja suure demonstrotsioonina Talvepalee ette viis. Aga meie teame ka, mis siis sündis. Nikolai II truud sõbrad ja nõuandjad avasid rahva peale tule. (V. Kaaver, tp: Gapon oli ise provokaator.) Mina ka selle juures ei kahtle, aga see ei mängi selle asja enese juures väga tähtsat osa. Sündmus oli igatahes niisugune, ja mina tahaksin meie riigimehi selle sündmuse puudutamise hoiatada. Teie lubate mulle, et ma mõned read Schiller'i „Wilhelm Tell'ist“ ette loen:

„Nein, eine Grenze hat Tyrannenmacht:
Wenn der Gedrückte nirgends Recht kann

[finden,
Wenn unerträglich wird die Last —
[greift er
Hinauf getrosten Mutes in den Himmel
Und holt herunter seine ew'gen Rechte,
Die droben hangen unveräusserlich
Und unzerbrechlich, wie die Sterne selbst—
Der alte Urstand der Natur kehrt wieder,
Wo Mensch dem Menschen gegenübersteht.“

Schiller püüab siin tabada seda mõtet, et kui inimesel enam mingisugust abi ja lootust ei ole, siis sirutab ta oma käed taeva poole, toob sealt mõõga ja võidab sellega enesele õiguse tagasi.

Lugupeetud Riigikogu liikmed, eile õhtul oli tulekustutajate saalis suur töötähtsate koosolek, seal oli 700 kuni 800 inimest. Nemad olid seal sellepärast, et politsei neid sinna pressis, et politsei neile võimalust ei andnud uulitsale minna. Inimesed tahtsid uuesti öelda, et nälg neid vaevab, et nende lapsed häda kannatavad. Neile lubati seda ainult tulekustutajate saalis öelda. Sellelt koosolekult tuli saatkond siia. Selle saatkonna mõned liikmed olid enne jõulu juba siin käinud ja nad soovisid nüüd teada, mida mõtleb Vabariigi Valitsus teha, et töötähtsate olukorda parandada. Need inimesed soovisid teada, mis Riigikogu rühmad selle seisukorra kohta ütlevad, missugused on nende vaated. Riigikogu rühmade esindajad ilmusid. Parempoolsete rühmade esindajad avaldasid segaseid mõtteid. Nende mõtete sisu oli see, et neil ei ole rühma koosolekut olnud, et nemad ei tea kind-

lat vastust anda. Aga meie võitleme juba mitu aastat tööpuudusega, meil on neid saatkondi mitmel korral siin käinud. (M. Martinson, põl: Aga rääkige ka seda, mis Teie nende esindajatega tegite, kas see oli demagoogia või midagi muud!)

Juhataja: Rkl. Martinson, ma panen tähele, et kõneleja ei soovi pikka-tele vahelhüüetele vastata.

M. Martna (stp): Töötähtsate saatkond läks tagasi, sest koosolek kestis tulekustutajate saalis edasi, ja seal on resolutsioonid vastu võetud järgmised: „Koosolek võttis vastu otsused: esiteks, et töötähtsate hädaabitöödel lubatakse valida töölisvanemad“. Ma arvan, et härra Martinson peaks ütleva, et see nõudmine on mõõdukas, ja selle vastu kellelgi midagi olla ei saa. Teiseks võeti vastu otsus, et hädaabitöödel antaks tasuta arstiabi. Kas võivad Riigikogu liikmed öelda, et see nõudmine on kuulmatu? (J. Fuks, as: Kõigile meie kodanikkudele on tarvis tasuta arstiabi.) Ma juhin teie tähelepanu, lugupeetud Riigikogu liikmed, sellele, kuidas resolutsioonile vastatakse! See vastus on täiesti eitav. See ütleb: ja kui teistel ei ole, mispärast peab töötähtsate olemas! Aga töötähtsate on iseäranis hädaseisukord, neil ei ole sissetulekut, nad on isegi oma riided juba ära müünud, et end ülal pidada. Kes võib arstiabi nõudmist hukka mõista?

Kolmandaks on vastu võetud otsus: „töötähtsate koosolek, ära kuulates toimikonna aruande, kust selgus, et valitsus kõigile töötähtsatele töökorraldamist üldse võimalikuks ei pea, protesteerib kõige valjemalt valitsuse senise tegevuse vastu, kes pole tarvilikuks pidanud krediite leida tööpuuduse kõrvaldamiseks, samuti ka tööpuuduse all kannatajatele toetuse määramiseks. Üldkoosolek nõuab, et valitsus kiiremas korras vastavast krediitid määraks kas tööde muretsemiseks ehk toetuse saamiseks kannatajatele.“

Samuti nõuab koosolek tööpuuduse vastu kindlustamise seaduse maksmapanekut.“

Kui meie seda meeolu hinnata tahame, ja meie peame seda tegema, kui meie seda hindame, missugusesse ärevusse töötähtsate sattunud seetõttu, et nad tarvilikku toetust, tarvilikku abi ei saa, isegi silmas pidades, et neile seda on lubatud, olgugi ainult teataval määral, siis meie ei leia seejuures sõnu, et seda tõelikku seisukorda sedaviisi väljendada, kuidas seda tegema peaks. Ja inimesed nende saadikute seas, kes eile all toas olid, oleksid heameelega näinud valitsuse esindust, nende ministreid eneste seas, kes heameelega nendelt teateid oleksid vastu

võtnud, aga selle asemel, et härrad ministrid sinna oleksid läinud, anti saatkonnale teada, et ministrid võtavad vastu ainult oma vastuvõtmisruumes. (Teedeminister A. Jürman: Ei ole minule keegi teatanud, et ma peaksin siin olema.) Ma ei tea, kelle juures kutsujad käisid, kas nad käisid härra Jürman'i juures või härra Zimmermann'i juures, kuid igatahes oli kuulda, et käidud oli ja seesugune vastus antud. Hoolimata sellest, et tööd ei anta, on ka neilgi töö saamine, kes mõnikord saavad, äärmiselt raskeks tehtud. Seepärast on töötatöölised kolme kategooriasse jaotatud: I kategooria — suure hulga lastega, II kategooria — vähema hulga lastega ja III kategooria — lasteta. Hommikul küsitavat, kas I kategooria töötatöölisi on, kui on, siis saadetakse neid tööle, kui ei ole, siis küsitavat, kas II kategooria töötatöölisi on, III kategooria töötatöölisi tööle üldse ei saadetakse. (V a h e l h ü ü e.) Mis nad söövad, seda ei ole minul korda läinud kindlaks teha, aga meie kuulsime eile õhtul, ja ka härra minister oma sõnadest andis selle avalduse, et käiakse registreeritud töötatöölisi kodus vaatamas. Ma ei kõnele selle vastu, leian et see väga tarvilik on ja võime selle kaudu õige ja tabava pildi saada. Mul on aga kahtlused, sest ma kuulsin, et seal on inimesed, kes ka ühte kategooriasse kuuluvad, öelnud, et nemad üldse ei lähe tööle, kuna eile kõneles töötatöölise saadik meie seas: Öelge, mis peame tegema, tähele meid ei panda, kas peame minema aknaid lõhkuma või midagi muud säärast tegema? Lugupeetud Riigikogu liikmed, kui asi nii edasi läheb, siis ei pane ma imeks, kui aknate lõhkumine tuleb, ja ma juhtisin Vabariigi Valitsuse tähelepanu sellele, et on viimne aeg samme astuda, et niikaugemale ei mindaks. Ma tean, et revolutsioon purustab, ja meil on vähe purustada. Kui revolutsiooni purustav laine Eestist üle käib, siis võibolla, et meil on ehk paariks nädalaks veel toiduaimeid, need lõpevad igatahes rutemini kui 1917. a. Ma arvan, et on õigus juhtida sellele tähelepanu, et seda peetakse silmas. — Meie mälestasime pühapäeval, 2. veebruaril, Tartu rahupäeva ja hoopisema oma rahvusliku iseseisvusega. Kahtlemata väärtuslik võit. Aga, minu härrad, kas teil ei tule vahest ka meelde, et seda ainult kaitseliidu ja politseiga hoida ja kindlustada ei saa, mis sel ajal võideti, kas teil ei tule vahest ka meelde, et rahvas, rahva laiad hulgad, see on rahva kehvemad kihid, töölised, iseseisvuse hoidmiseks väga tähtsad on? Ma arvan, see peaks meil alati meele olema, see peaks meil väga elavalt meele olema! Ainult kümnekond aastaid on möödunud, ja tagasikiskumine on juba nii tugev. Ma kir-

jutasin 18. detsembril oma märkmelehele muu seas ka järgmist: Tööpuudusest ja selle vastu võitlemise vajadusest Riigikogu kõneledes saime oma praegustel riigimeestelt järgmise väljenduse: kuulates, kui mitmesugustel otstarvetel nüüd viljastuks raha on ja puudalt 70—80 senti üle turuhinna makstakse, kuus peekonihinna kindlustamiseks riigikassast raha on võtta, ja niisamuti on terve rida, ma ütlesin terves riigi eelarves summasid saadaval, mis peaaegjalikult just kodanliku ülemkihi huvides tarvitatakse, aga töölise huvides jaoks riigil raha ei ole! Riigivanem härra Strandman ütles, et peekonihinna kindlustamine olevat produktiivne kulutis, millest peab järeldama, et töötatöölise kindlustamine on eba produktiivne kulutis, ja sellest peab hoiduma. Ma julgen arvata, et riigi- ja rahvamajandused inimeste pärast olemas ja mitte ümberpöörduvalt, et inimene on rahvamajanduse mootor, ja et sellele kulutatud summad endastmõistetavalt produktiivsed on! Härra Strandman'i politika joon eeldab Eesti rikasteklassi arendamist: ennem suurrikkad, mitte penni- või sendimiljonärid, vaid kroonimiljonärid, alles siis sotsiaalkindlustused. See politika asendab meid küsimuse ette, kas tõesti loodetakse, et töölised, kes iseseisva Eesti luua aitasid, peavad endid selle lootusega trööstima: ennem suurriikaste klass, alles siis hoolekanne, tööpuuduse vastu võitlemine j.n.e.? See ei ütle midagi muud, kui töölised orjaku vähema palgaga... olgu alati valmis, et võimalust anda suurriikaste klassil tekkida...

Et säärane politika riigi uperkuuti peab viima, see on üsna selge. Mitte ainult, et säärane politika ka rahva surnuks jäljutaks, ka ei suuda seda ometi ühegi politsei võim läbi viia. Niisuguse politika eest tuleb tõesti hoiatada. Ma soovitaksin sellepärast, et iseäranis meie parempoolsed parteid, iseenesest mõista, tööerakonnast alates... (V a h e l h ü ü e tööerakonnast: Mispärast?) Sellepärast, et teie väga tegevalt seda politikat kaasa teete, praegune Riigivanem härra Strandman on ometi teie väljapaistvam liider. (A. S c h u l b a c h'i, töerahvahüü.) Kuulge, see küsimine ei ole niisugune, et sellele vastata võiks. Sellepärast, et meie võitleme selle eest, mille vastu teie olete, sellepärast ei saa... (V a h e l h ü ü e tööerakonna rühmast.) Kui see selge ei ole, siis tehke ometi selgeks! Ma tuletan lugupeetud härradele meelde aegu, kus härra Konstantin Päts sunnitud oli avalikult teada andma, et Eestis kaheksatunniline tööpäev jälle maksma hakkab. See oli 27. novembril 1918. Kahjuks olime meie väga kergeusklikud niisugustesse lubadustesse, kahjuks olime meie ja

meie partei ministrid väga usklikud sellesse, mis sel ajal kõneldi ja räägiti, et see kõik tõsi ja kindel pidi olema. Sel ajal oleks meil võimalik olnud kaheksatunniline tööpäev sanktsioneerida, seadusega kindlustada, aga seda ei tehtud. Ma ei süüdista kedagi, aga ma loen sellest ajajärgust seda, et nõnda oleks pidanud tegema ja nõnda ei oleks tohtinud teha, nagu tööpoolest tehti. Aga meie teame, et töölikklass komistab väga sagedasti, kukub maha, tõuseb jälle, astub sammu edasi, langeb jälle, tõuseb ja ikka tõuseb ja läheb viimaks ometi edasi. (V. K a a v e r'i, tp vahelhüüe.) Rkl. Kaaver, kui Teie kõnelete, siis hoidke toru suu eest ära, ei kuule nii, aga ma ei usu, et Teil erilist tähtsat öelda oli! (E. J o o n a s e, stp vahelhüüe.) Laske niisugused asjad olla, see ei ole aus mäng. (K e s k e l t: Intiimasjad.) Kahtlemata. Oleks nimelt vaja, et meie sotsiaalseaduseandlus vähegi jälle edasi sammuda võiks. Meie oleme sellega praegu nõnda kinni, nõnda jännis, et meie sammu enam edasi ei saa. Ja sellepärast — vabandage, et ma selle lause ütlen — võibolla oleks väga kasulik olnud, kui need naisterahvad seda eile õhtul oleksid teinud, millest nad kõnelesid. (K. T o n k m a n, põl: Mida?) Minu härrad, Riigikogu liikmed, ma panen Riigikogu lauale ühe kirjutuse meie korterioludest. Teie leiate siit, et Tallinnas üle 90 tuhande inimese elab ühetoalistes korterites, ja kui meie oma viletsad kahe-toalised korterid juurde võtame, siis leiame, et neis ühe-kahetoalistes korterites elab Tallinnas, see on Eesti pealinnas, Eesti residentsis, üle 100 tuhande inimese! (V a h e l h ü ü e.) Meie oleme midagi muud kui vaesed. (M. J u h k a m, töer: Kõigepealt vaesed.) Vaesed oleme ka, see on tõsi, aga me oleme, ma kardan, mõistuse poolest vaesemad kui raha poolest. Ühtlasi juhin ma teie tähelepanu, lugupeetud Riigikogu liikmed, sellele asjale, et meie pealinn, meie residents ähvardab suureks vaestemajaks muutuda. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et kõik Tallinna vaestemajad on täis, ja ehitatakse uusi juurde. Aga mitte ainult vaestemaju ei ehitata juurde, vaid kümme aastat, ei vähem, see on mõni aasta tagasi, kui hakati sitsivabriku juurde ehitama nõndanimetatud barakke. Neid on seal üle kümne, ja neis elab, kui ma ei eksi, umbes 300 perekonna ümber. Need on perekonnad, kes kohtu poolt korteritest välja tõstetud sellepärast, et nad ei suutnud oma üüri maksta. Need barakid ehitati linnavalitsuse poolt esialgu selle plaaniga, et seal pidi üks leibkond ühes toas elama. Aga nende vaeste leibkondade arv kasvas ja kasvas, ja et barakke võimalik

ei olnud nii ruttu juurde ehitada, siis topiti üks leibkond teisele juurde, nii elab seal umbes 300 perekonda. Need barakid on sitsivabriku juurde ehitatud ja neile tuleb vaadata, nagu piiblist leiame, kui pidalitöbiste asukohtadele. Need inimesed on vaesed ja haiged, nad ei saa edasi ega tagasi, ja et nad sinna sitsivabriku juurde paigutatud, siis on arusaadav, et neil töö leidmine ja otsimine veel raskem on kui enne. Ühtlasi tahan ma korrata, mida juba ükskord enne siin ette kandsin, nimelt Gilde uulitsal, kui ma ei eksi nr. 2, oli üks vana kasarm, millele mingisugust kasutamise võimalust ei leitud. See ehitati siis ümber ja pandi uusi kohtu poolt väljamõistetud leibkondi sinna, see on 22 leibkonda 13 nõndanimetatud tuppa. Keegi inimene ei või neid tubadeks nimetada. Need on ruumid, millel neli seinat ümber, mõnel on aknaauk sees, ühel ei ole. Sinna sisse pandi siis need 72 inimest — 22 leibkonda, milles 36 last ja 36 täiskasvanut. Enamasti on need perekonnad kõik, see on perekonnaliikmete hulgas on, kopsuhaiged, ja tähendab seega, see maja on üks kopsuhaiguse taimelava.

Oleks huvitav, kui Riigikogu liikmed võtaksid vaevaks ja läheksid seda elumaja vaatama. See on Gilde uulitsal nr. 2 Tartu maantee ümbruses. Seal leiate teie järgmise sisseseade: elutubade vahel on kaks ruumi, neis on kaks plekkahju, ja neid köetakse tarbe järgi. Uste peal on lahtised augud, mille läbi soojus peab tubadesse minema.

Mina leidsin seal pärast lühikest ja pealiskaudset vaatlemist ühe kooliealise lapse, kes kukkunud ja kellel on nüüd küür selga kasvamas. Ta on kipsi pannud ja lamab seal teiste tervete ja haigete seas ämaras ruumis — vaesuse kaltsude vahel. Samas ruumis on üks 13-aastane tütarlaps, kellel lahtimädanenud luutiisikuse haavad. Siin võib ju öelda, et pole haigemaja, kuhu paneme need inimesed! Aga meie oleme ometi kultuurimaal oma residentsis, ja meil ei ole neile vaestele inimestele haigemajas ruumi! (M. J u h k a m, töer: Pealinnades on alati viletsus kõige suurem.) Kas see peab vabandus olema? (M. J u h k a m, töer: Ei ole vabandus, see on nii.) Ei!

Juhiksin linnade asjus tähelepanu veel järgmistele asjadele. Tallinna linnavalitsus laskis sügisel 500 töölist lahti seepärast, et temal neid talvel tarvis ei olnud. Kevadel on aga jällegi 500 inimest tarvis, ja siis võetakse nad uuesti tööle. See, minu härrad, ei ole ju üks Tallinnas, vaid ka kõigis teistes linnades nõnda! Need on inimesed, keda linn suvel vajab muruplatside pühkimiseks ja teisteks niisugus-

teks töödeks. Minu härrad, kui meie sellele seisukorrale vaatame, perekonna seisukohalt, mida meie siis ütleme? Meie ütleme, et keegi perekond ei saadaks oma liiget siis, kui temale tööd anda ei ole, uksest välja öeldes: vaata, kuidas sa ise edasi saad, minu kohustused sinu vastu on lõppenud. Kas meie, minu härrad, ei peaks oma linnadele kui suurele perekonnale vaatama, kas ei peaks meie seda oma huvides tegema, kas ei peaks me tööliste ja teiste perekondi silmas pidama ja neid niisamuti vaesestumise eest hoida püüdma? Kui sedaviisi teotseme, nagu 500 lahtilastud töölisega, siis hoolitseme ise selle eest, et perekonnad vaeseks peavad jääma, et nad nälgas sunnitud olema, ja siis, minu härrad, leiame, et see on loomulik, et need vanad inimesed vaestemajadest, seekidest ja teistest barakkidest peavad ulualust ja abi otsima. Ma arvan, kas ei ole see meile kahjuks, ja kas ei ole see meile majanduslikult ja kultuuriliselt kasulik, kui meie nõnda ei talita, vaid kui meie oma kodanikkude perekondade eest püüame sedaviisi hoolt kanda, nagu oleksid nad meie suurema perekonna liikmed? Ma ei taha kuidagiviisi, minu härrad, oma residentsile halba varju heita, ei, ma ei taha ka sugugi erakonda eriti varju alla tõmmata või teda laita, kes 10 aastat Tallinna linna juhtinud. Otsekohelehtelt ja avameelselt ütlen mina seda, mida ütlesin, ja arvan, et iga partei ja iga rühm sellest huvitatud peaks olema, mis ma siin märkida lubasin. Härra Päts ei ole siin. (M. J u h k a m, tõer: On küll!) Ah soo! Ma tuletasin seda meelde seepärast, et härra Päts oli eile nii lahke ja andis teada, millal ta ehitamispolitikast — ma lootsin, et korteripolitikast — rääkima hakkab. Ma lugesin ta stenogrammi, kuid sellest ei olnud põrmugi kasu. Härra Päts ei kõnelenud sellest, mida mina ootasin. Härra Päts on vist praegugi arvamisel, et samojeedid elavad ju veel halvemini kui eestlased. Härra Päts peaks aga ometi ka äratundmisele tulema, et tähtsad ei ole karbikülade ilusad ehitused, vaid tähtsad on korterid, ja et neis ei saa inimesed elada muidu, kui neid peab paratamata parandama ja rohkendamaks hakkama. Kuid selle kohta on valitsuse liikmetel üks loosung, see on kokkuhoid. Härra Päts leidis eile õige mõtte selles, mis on kokkuhoidmine ja raiskamine. Mina kahtlen selles, et see tema enese seest tuli, ta on vist seda kuskilt uuemal ajal lugenud. (K. P ä t s, põl: Kas see kõik, millest Teie räägite, Teie enese seest tuleb?) Ma olen selle siiski sedavõrt omaks võtnud. (K. P ä t s, põl: Aga kust Te teate, et mina seda omaks võtnud ei ole?) Sellest kõneleb Teie vastupidine

seisukoht. Teie kõnelete uhketest ja kallidest ehitustest ja arvate sealjuures, et samojeedid elavad halvemini kui eestlased, ja eestlastel pole seepärast veel häda midagi. Mina arvan, et eestlastel on väga suur häda. (K. P ä t s, põl: Seda ma küll ei rääkinud, härra Martna!)

Kokkuhoiust kõneles minu parteisõber Oinas, et selle tulemuseks väga vähe on. Sedasama kriipsutas alla ka härra Päts. Meie Riigivanema härra Strandman'i kokkuhoiu programm seisab selles, et väljaandmisi ei pea tegema rohkem, kui just kõige hädapärasemalt tarvis. Meie peame seda pillamiseks, kui keegi aastas viis paari saapaid ära kulutab, nagu härra Päts piltlikult ütles. (M. J u h k a m, tõer vahelhüüe.) Laske olud olla, mõelge need natuke ümber, siis leiate teistsugused olud. (M. J u h k a m, tõer: Kes meist jaksab viis paari saapaid aastaks ära kanda?) See on ometi piltlikult võetud, ega meie ei tarvitse seepärast viis paari ära kanda. Seega on mõeldud, et teie ei tarvitseks käia palja jalu, et see kokkuhoid ei ole, kui teie palja jalu käite ja saapaid ei osta. Meie Riigivanema härra Strandman'i kokkuhoiu tulipunkt on see, et laenu ei tohi teha.

(Koosolekut hakkab juhutama teine abiesimees **R. Penno**.)

Nüüd on aga lugu nii, teie teate, et olen sotsialist ja mul on omad vaated kapitalile ja rahale, ja et praeguses ilmakorras, mis alles kodanlik, on lugu teistsugune. (V a h e l h ü ü e.) Selle üle ma vaidlema ei hakka, kui tahate, võksime kihla vedada, aga meie suureme enne ära ja ei saa seda välja lunastada. Ma ütlen vastupidi, kui maailm niisuguseks jääb, siis peab ta tõepoolest veel rumalam olema kui ta on. Juhin teie tähelepanu sellele, et meie naaberriik, soomlased, kes elavad ainult 75 klm meist eemal üle lahe, need soomlased elavad umbes samasugustes oludes kui meiega, neil on vähe suurem tööstus, nende põllud on aga annivaesemad, kliima on halvem, neil ei küpse nii head maitsvad õunad kui meil. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, see mis ma öelda tahan, kõneleb selle vastu. Ma tahan öelda, nad on ka targemad. Vaadake, soomlased asusid 4—5 aasta eest suure süüdidusega korterikriisi lahendamisele. Nemad ütlesid oma korterireformi aastapäeval, et ei ole õige, kui meie ütleme, et oleme vaene rahvas ja meie ei suuda enestele tarbeks elukortereid ehitada. See on rahva jõu ja tervise pillamine, kui seda usume, et meie vaesuse pärast enestele paremaid kortereid ei või lubada, ja — soomlased laenasid edasi. Selle tõen-

duseks loen ajalehest järgmise sõnumi ette, mis on 10. jaanuarist 1930: „Ehitustegevus Helsingis. Nelja viimase aasta jooksul 250 miljonit krooni ehitustesse.

Helsingi ehitusepalavikust viimastel aastatel on rohkesti juttu olnud ka siinpool lahte. Nüüd on meil võimalus sellelt alalt tuua mõningaid kokkuvõtlikke andmeid.

1921. kuni 1927. a. ehitati Helsingis üldse 28.500 uut tuba, millistega kokku tähendatud aasta lõpul Helsingis oli ühtekokku 146.086 köetavat ruumi, neist umbes 80% eluruumid, ülejäänud osa — ärid, kontorid j.n.e.

1928. a. ehitati juurde 11.527 uut tuba, kuna vanu samal ajal lammutati 1182. Üldine tubade arv suurenes tähendatud aastal seega 10.345 võrra.

1929. a. ehitati juurde 10.971 uut tuba, vanu lammutati 1480, nii et üldine suurenemine tubade üldarvus oli 9.491. Üldse sai möödunud aastal valmis 140 uut elumaja 4716 elukorteriga, nii et ühe korteri kohta tuleb keskmiselt 2—3 tuba.

Uuteks ehitusteks tarvitati kapitali 1926. a. 412 miljonit Soome marka, 1927. a. 520 miljonit, 1928. a. 777 miljonit ja 1929. a. 740 miljonit Soome marka. Ühtekokku viimase nelja aasta jooksul seega 2.449.000.000 Soome marka, Eesti rahas umbes 240.000.000 krooni. Umbes pool sellest summast on muretsetud hüpoteeklaenudena, kuna teine pool kokku pandud osakapitalina.“

Minu härrad, mõnel pool öeldakse, et soomlased olevat selle laenuga liiga kaugele läinud, ja nüüd olevat neil kitsas käes. Tõepoolest võib öelda, et mõned pangad on pankrotti jäänud, ja mõned ettevõtjad ka uperkuuti langenud. Aga mina tuletaksin meelde, et alles läinud nädalal lugesime selle uudise, et Helsingi linn jälle välismaalt laenab, ja mitte ainult Helsingi, ka Soome vabariik laenab jälle välismaalt. Tuntakse, et see on tasuv. On kindel, et töäjõud üksi ilma kapitalita ei saa aineid, s. o. varasid valmistada. Inimene saab aineid valmistada praegusel ajal ainult kapitali varal. Kui ei ole omal kapitali, siis püütakse seda laenata. Härra Hannes Gebhard, Soome tuntud ja väga lugupeetud ühistegelane, majanduseteadlane, valgustab Soome viimase aja kapitali investeerimisi, ka elukorterite ehitamist, ja tunnustab selle kõik tarvilikuks, produktiivseks ja ei poolegi raiskamiseks. — Vaata: Hannes Gebhard: Nykyinen Maatalouspulamme sen syytä ja ehdotuksia sen lievendamiseksi, Helsinki, 1929. — Kui meil ei ole endil kapitali, siis peame katsuma seda laenata. Nii halb kui see ka on, aga see

halb on siiski parem, kui mitte laenata. Kui meie ei laena, siis ei ole võimalik tööd teha, töäjõud läheb kaduma. Töäjõul on ainult siis väärtus, kui see produktiks tehakse, ja produktiks võib töäjõudu eeskätt kapitali varal muuta.

Sel kombel teotsedes võiksime ka meie loota, et meie rahvas ei oleks nii vaeses-tunud, kui seda praegu näeme. Kui meil oleks 13.000 korterit juurde ehitatud, mis Tallinnas puuduvad, siis oleks meie inimestel palju rohkem tööd olnud, tööpuudus oleks vähem olnud. Minul on heameel näha, et härra Anderkopp pooldavalt peaga näitab. Ma julgen loota, et tulevik meid sellele teele viib. (A. Oinas, stp: Asjatu lootus!) Nii uskumatu ei taha ma olla. (A. Oinas, stp vahelhüüe.) Lugesin laubäeval uut lehte „Nool“. Professor Tennman — ta on, kui ma ei eksi, küll teoloog, aga teoloogid võivad ka targad olla — on ühe teooria toonud, kuidas hädast ja viletsusest pääseda võiks. Ma soovitaksin, et härra Tennman'i ennustused täide läheksid.

Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigi eelarve üksikasjade puudutamise juurde ma praegu ei asu, teen seda sel ajal, kui eelarve on komisjonist tagasi tulnud.

Nüüd ma tahan aga veel mõne sõna Välisminister härra Lattik'u aadressil öelda neile väljendustele vastuseks, mis ta siin on Riigivanema Varssavi sõidu suunas öelnud. Välisminister Lattik on sellelt seisukohalt välja läinud, et meie ei pea võõrastesse asjadesse segama, vaid peame laskma võõrastel omal kombel talitada. Seda on püütud silmas pidada, see oli vana diplomaatia joon. Aga meie ajal ei saa sellega enam edasi. Meie ajal ei või enam öelda, et see on ükskõik, mis Taga-Balkanil või „hinten in der Türkei“ passeerib, vaid nüüd tuleb silmas pidada, mis meie ümbruskonnas, mis maailmas sünnib. Meil tuleb eriti seda silmas pidada, mis meie naabruses demokraatia mõttes sünnib. Mina panin imeks luges, et härra Lattik oli Riigikogus öelnud, et väliskomisjonis sotsialistlikud liikmed olevat selle sõprusekülaskäigu poolt olnud. Mina ei ole küll kõigist neist koosolekuist osa võtnud, aga neil koosolekuil, kus mina olin, ei ole ma seda näinud, et sotsialistlikud liikmed selle poolt oleksid olnud. Mina igatahes väljendasin oma vastuolekut, olgugi mitte nõnda, nagu pärast lehest loeme. (J. Fuks, as: Vaikimine olevat nõusolek.) Vaikimine on nõusolek, aga seda ei öelnud härra Lattik, et ta vaikimise „ja“-ks luges. (K. Päts, põl: Aga Varssavis olevat sotsiaaldemokraadid poolt olnud.) Seda pääsukeselaulu olen ka kuulnud, aga ma tegin ka väga

suure küsimisemärgi sinna juurde. (K. Päts, põl: See oli väliskomisjoni koosolekul.) See võib väga võimalik olla, et meie Poola parteisõbrad sõbralikke sõnu ütlesid, sest poolakate viisakuse ja lahkuse juures on see teataval määral arusaadav. Mispärast peavad Poola sotsialistid Riigivanema vastu olema? (M. Juhkam, tõe: Meie Riigivanemale on neil kõige vähem põhjust seda teha.) Ma ei taha aga sellest, vaid ma tahan muust rääkida. Ma tahan sellest rääkida, et meie, sotsiaaldemokraadid või sotsialistid, Poola rahvast ja Poola riigist väga suurt lugu peame. Meie oleme seda ikka ja alati öelnud. Meie peame eriti Poolamaast ja Poola rahvast lugu sellepärast, et Poola demokraatlik vabariik meile väga tähtis on, ja et meie sellele suurt rõhku paneme Ida-Euroopa rahuküsimuse mõttes. Ma tuletan meelde, lugupeetud Riigikogu liikmed, et meil mullu ja tunamullu, kui Eesti valitsuseringkonnad oma Skandinaavia külaskäike ette valmistasid, väga lopsakate sõnadega sellest uuest kursist räägiti ja kirjutati, mis nüüd pidi algama. Me saime Gustav Adolphi kuju, püstitasime selle Tartu, peotsesime ja olime selles usus, nüüd algab Skandinaaviaga suur sõprus. Aga ei alganud. Algas midagi muud. Kõik oli aga nähtavasti korras, midagi ei oleks katki olnud, kui meil ei oleks ees olnud Varssavi sõitu. Varssavi sõit pani täpi hoopis kuskile mujale. Tuletan Riigikogu liikmetele meelde, et sünnitusevalud mullu Vene-Eesti kaubalepingu sõlmimisel väksed ei olnud, kuid viimaks saadi asi kokku, ja härra rahaminister oli ka meheks, kes selle üle rõõmu tundis, ja tamal oli õigus. Nüüd pidi see kaubaleping vilja kandma hakkama. Käisid siin Vene komisjoni liikmed, vaatasid meie vabrikuid, laitsid ja kiitsid ja kaalusid, kuidas talitada, kellelt ja mida tellida. Ka meie poolt moodustati komisjon, kes pidi Moskvasse sõitma ja seal lähemalt arutama, missugused tellimised sealtpoolt võimalik saada. Ei olnud, enesest mõista, küll midagi kindlat. Kui aga see sõpruse sõidu sõnum tuli, siis tardus nii mõnigi neist lootustest. Aga meie riigi ligemad sõbrad, endised ja praegused riigimehed, uskusid ja lootsid, et nad ometi selle komisjoni liikuma panevad. Aga see lootus on nurja läinud. Ma lugesin eile, või oli see üleile, härra Rebase kirja „Päevalehest“ kes muidugi palju tagasihoidlikumalt kirjutab, kui mina siin avalikult neid asju puudutan, aga ometi selle üle tõsiselt muret tundis, et nüüd on Eesti majandusemeeste komisjoni Moskva sõit katki jäänud ja võibolla, et jääbki katki. See on nüüd meie Varssavi sõprusesõidu teene. Kui meie ei oleks sinna sõitnud,

kõik oleks endiseks jäänud, härra Rebane oleks Moskva sõitnud ja võibolla mõningaid tellimisi saanud, aga nüüd — „ei ole“. (Vahel hüüe.) Sindi vabrikus on?! Siis võime rõõmsad olla, mis meil siis rohkem vaja? Mis sellejuures veel eriti iseäralik on see, et seesama ajakirjandus, kes Skandinaavia sõidu ajal seda küllalt kiita ja ülistada ei suutnud, nüüd supi seest ainukest karvakestki ei leia! On saadetud suur staap ajakirjanikke, kes vist juba Poola pinnal on, ja teised võõrad rühivad varsti läbi auväravate sinna poole.

Siis on selle sõiduga ka kokkuhoid ühenduses. Meie oleme ju tänapäevani närinud, karikatuurides ja mujal on sellele tähelepanu juhitud, et minu parteisõber seltsimees Rei Riigivanemana Kadrioru lossis suuri kulusid teinud, lennukil klaveri toonud j.n.e. Aga uus reis nõuab ometi ka kulu. Aga eile õhtul minu kolleegid tööpuuduse asjus kõneledes ütlesid, — aga meil ei ole raha, kuskilt ei ole võtta! Siit oleks aga ka väikese tropikese saanud, kui see reis oleks tegemata jäänud, oleksime võinud mõne perekonna jällegi mõne nädala üle avitada. Ma usun, mu härrad, et seal, Poolas, ei ole asjad ka väga hiilgavad. Ma loen Amsterdami „Presseberichte“st: „Lodsis on tööpuudus nõnda suur, et ühele vabale töökohale tuleb 4910 töötisijat!“ Ma arvan, see ületab koguni meie olud. Ja ma arvan, et need suurtükipõmmud ja auväravad, mis seal tehakse, mis muidugi väga ilusad on, et selle rahaga oleks nii mõnegi vaese perekonna hädaaegadest võinud üle avitada. Ja meil olid need kulud alles läinud aastal, mispärast meie selle nii ruttu unustame? Ma tahan ainult üht öelda, et ma oma väljendustes kuidagi viisi Poola rahvast ja Poola demokraatlikku vabariiki puudutada ei taha. Ma soovin, samuti kui iga minu parteisõber ja iga teine eestlane, et meie kõige suuremas sõpruses suure Poola rahvaga elada võiksime, ja seda ka teeme. Aga ma arvan, et meie ei tohiks mõtlemata samme astuda, mis meid teisale juhivad ja mis meist teisiti aru saada lubavad, kui meie mõelnud oleme. Võibolla meie oleme tõesti kõige ausamat mängu tahtnud mängida, aga vaadake, teised inimesed loevad sellest midagi muud välja. Omaaegne Ameerika president Franklin on öelnud, et ta võiks oma kübarat veel 10 aastat kanda, aga teised inimesed ei lepi sellega, ja seepärast ta pidi uue ostma.

2. Järgmise koosoleku määramine.

Sekretär A. Schulbach'i ettepanekul otsustatakse pidada järgmine koos-

olek homme, 31. jaanuaril, kell 10. (Päevakord vaata otsuste protokoll nr. 30, lisa nr. 2.)

(Hüüded: Lõpetada!)

Juhataja: Tehakse ettepanek, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.25 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).
